

**ARCADIS ARCHEOLOGISCH RAPPORT 16:
BUREAUONDERZOEK ENGELGAARDE
(GEMEENTE MEPPEL)**

WATERSCHAP REEST EN WIEDEN

19 november 2014
077978842:A.9 - Concept
C01023.000275.0500

Inhoud

Samenvatting.....	5
1 Inleiding.....	7
1.1 Aanleiding voor het onderzoek.....	7
1.2 Plangebied en onderzoeksgebied.....	7
1.3 Huidige situatie plangebied	7
1.4 Toekomstige situatie plangebied	10
1.4.1 Waterberging	10
1.4.2 Kades.....	10
1.4.3 Oude watergang.....	10
1.4.4 Civiel-bouwkundige kunstwerken	11
1.5 Doel van het onderzoek	11
1.6 Werkwijze	13
1.7 Juridisch- en beleidskader.....	13
1.7.1 Verdrag van Malta	13
1.7.2 Wet op de Archeologische Monumentenzorg.....	14
1.7.3 Gemeentelijk beleid.....	14
2 Landschap.....	16
2.1 Inleiding	16
2.2 Geologie en geomorfologie	16
2.3 Bodem.....	16
2.3.1 Beekeerdgronden en moerige eerdgronden	18
2.3.2 Meerveengronden	18
2.3.3 Veldpodzolbodem.....	18
2.3.4 Enkeerdgrond	18
2.4 Hoogtebestand AHN	19
2.5 Grondwater.....	20
2.6 Conclusie landschap	20
3 Historie.....	21
3.1 Inleiding	21
3.2 Historie	22
3.2.1 Prehistorie	22
3.2.2 Romeinse Tijd	23
3.2.3 Middeleeuwen.....	24
3.2.4 Nieuwe Tijd.....	25
3.3 Historisch kaartmateriaal	26
3.3.1 Kaartmateriaal 1550-1560	26
3.3.2 kadasterkaart 1811-1832	27
3.3.3 Topografische militaire kaarten en topografische kaarten	30
3.4 Conclusie historie.....	30
4 Archeologie	31

4.1	Inleiding	31
4.2	Gemeentelijke archeologische verwachtingskaart.....	31
4.3	Provinciale archeologische aandachtsgebieden	32
4.4	AMK.....	34
4.5	Archis 2: Vondstmeldingen en waarnemingen.....	34
4.6	Eerder uitgevoerd onderzoek.....	36
4.7	Conclusie archeologie.....	37
5	Interpretatie boringen	38
5.1	inleiding.....	38
5.2	Werkwijze	38
5.3	geotechnische boringen	38
5.4	milieukundige boringen.....	39
5.5	conclusies	40
6	Conclusies en aanbevelingen.....	41
6.1	Conclusies en verwachtingsmodel	41
6.2	Advies.....	42
	Bronnen	45
	Bijlage 1 Kadasterkaart 1811-1832 A0 formaat	47
	Colofon.....	49
	Afbeelding 1: Onderzoeksgebied en plangebied.....	8
	Afbeelding 2: Huidige situatie plangebied	9
	Afbeelding 3: Toekomstige situatie plangebied	12
	Afbeelding 4: Schematische weergave van de AMZ-cyclus	15
	Afbeelding 5: Geomorfologische kaart (bron: Archis2).....	17
	Afbeelding 6: Bodemkaart met grondwatertrappen (bron: Archis2).....	17
	Afbeelding 7: Onderzoeksgebied op de AHN (bron: www.ahn.nl/viewer).....	19
	Afbeelding 8: Impressie van een IJzertijd erf met celtic fields in vogelvlucht (www.peelnetwerk.nl).....	23
	Afbeelding 9: Het Slot door Hendrik Tavenier (1786).....	25
	Afbeelding 10: Kaart uit Jacob von Münsters 'Cosmographia' (Collectie Groninger Archieven).....	26
	Afbeelding 11: Uitsnede van Drentia comitatus: Transisulaniae tabula II door Cornelis Pijnacker (1570-1645).....	27
	Afbeelding 12: Planontwerp op historische kaart 1811-1832 (Het Slot ten zuiden van de Wold Aa)	28
	Afbeelding 13: Planontwerp op historische kaart 1811-1832 (Historische weg Broekhuizen linksonder)	28
	Afbeelding 14: Kadasterkaart 1811-1832 (bron: www.watwaswaar.nl).....	29
	Afbeelding 15: Topografische Militaire Kaart 1850 (bron: www.watwaswaar.nl)	30
	Afbeelding 16: Onderzoeksgebied op de gemeentelijke archeologische verwachtingskaart.....	32
	Afbeelding 17: Toelichting op de gemeentelijke archeologische verwachtingskaart	33
	Afbeelding 18: Het onderzoeksgebied op de AMK (bron: Archis2)	34
	Afbeelding 19: Archis 2: Vondstmeldingen en waarnemingen (bron: Archis 2).....	35
	Afbeelding 20: Onderzoeksmeldingen in Archis 2 (bron: Archis 2)	37
	Afbeelding 21. Detail plangebied op de luchtfoto.....	39
	Afbeelding 22. Detail van bijlage 1, risicozone noordwesten van het plangebied.....	40
	Afbeelding 23. Detail van bijlage 1, risicozone zuidoosten van het plangebied.	40

Samenvatting

In opdracht van Waterschap Reest en Wieden heeft ARCADIS Nederland BV een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor plangebied Engelgaarde (Gemeente Meppel), dat globaal is gelegen aan de noordoostkant van Meppel, in de hoek langs de A32 en N375. Het plangebied Engelgaarde is aangewezen als waterberging. Naast de realisatie van waterberging worden in het project ook doelstellingen van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) gerealiseerd. Oude meanders van de Wold Aa zullen weer met de huidige beek worden verbonden, waarbij tevens natuurlijke oevers worden aangelegd.

Uit het bureauonderzoek blijkt dat er tijdens de uitvoering van de voorgenomen ontwikkelingen mogelijk archeologische waarden worden verstoord. Voor het plangebied geldt met name een verwachting op het aantreffen van archeologische resten uit de Steentijd, watergebonden resten (zoals rituele deposities, voorden, visfinken) en sporen van de veenontginningen vanaf de 15de eeuw. Een overzicht van de geplande ingrepen met het bijbehorende advies wordt weergegeven in Tabel 5 (pagina 41).

Op basis van historisch kaartmateriaal kan worden geconcludeerd dat de Wold Aa van oorsprong een sterk meanderende beek was, die in de afgelopen eeuwen is gekanaliseerd. Tevens blijkt dat het plangebied al voor 1811-1832 was ontgonnen, waarbij de Wold Aa vermoedelijk dienst deed als ontginningsas. Hoewel de bewoning in het gebied gering was, bevonden zich in het plangebied toch enkele historische huisplaatsen, waaronder De Bloemen, De Weide, 't Loo en Het Slot. Naast archeologische resten die verband houden met deze bewoning, kunnen tevens resten van landinrichting zoals oude wegen, voorden en houtwallen worden aangetroffen.

Conform het gemeentelijk beleid, wordt archeologisch vervolgonderzoek noodzakelijk geacht bij een bodemverstoring van 1.000 m², dieper dan 30 cm –Mv.

Op basis van een minimale verstoringsdiepte hoeft er geen vervolgonderzoek te worden verricht voor de waterberging, het vervangen van bestaande duikers, het ontgraven van de bestaande kades en de aanleg van nieuwe kades. Daarnaast wordt archeologisch vervolgonderzoek niet noodzakelijk geacht voor het plaatsen van de twee nieuwe duikers, omdat de oppervlakte van de verstoring dermate klein is. Dit geldt tevens voor het grondwerk dat zal worden verricht voor het plaatsen van de bruggen.

Voor het creëren van een natuurvriendelijke oever tussen kruising Wold Aa/N375 en plas Engelgaarde zal het bestaande talud van de beek worden verflauwd, waarbij een verstoring in de oorspronkelijke beekdalbodem plaatsvindt. Op historisch kaartmateriaal uit 1811 is te zien dat de oude beekloop van de Wold Aa bij de geplande ingrepen een aantal keer zal worden doorsneden. Op Topografische Militaire Kaart uit 1850 ter hoogte van Het Slot een aanlegplaats zichtbaar, waarmee rekening dient gehouden te worden tijdens de graafwerkzaamheden. Hiervoor wordt archeologische begeleiding geadviseerd.

Bij de overige werkzaamheden dient tijdens de graafwerkzaamheden rekening te worden gehouden met mogelijke aanwezige archeologische bewoningsresten uit het Neolithicum - Nieuwe Tijd. Geadviseerd wordt om in het plangebied in totaal drie zones archeologisch te begeleiden. Naast bovengenoemde zone ten noorden van Het Slot, zijn op grond van de analyse van de boringen twee zones aangewezen met een verhoogd risico op het aantreffen van archeologisch resten. Het betreft het uitgraven van de meander in het noordoosten van het plangebied alsmede de aanleg van de poel. Daarnaast het uitgraven van de meander nabij historisch huist ter Weiden, alsmede de werkzaamheden ten westen hiervan.

Wij maken u erop attent dat bovenstaand advies niet uitsluit dat er bij graafwerkzaamheden (niet voorspelbare) toevalsvondsten kunnen worden aangetroffen, zoals bedoeld in paragraaf 7, artikel 53 van de Monumentenwet. In dat geval moet hiervan melding worden gedaan bij het Bevoegd Gezag.

1 Inleiding

1.1 AANLEIDING VOOR HET ONDERZOEK

In opdracht van Waterschap Reest en Wieden heeft ARCADIS Nederland BV een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor plangebied Engelgaarde (Gemeente Meppel), dat globaal is gelegen aan de noordoostkant van Meppel, in de hoek langs de A32 en N375. Het plangebied Engelgaarde is aangewezen voor waterberging, omdat technische maatregelen zoals dijkverhoging en extra gemalen onvoldoende bescherming bieden tegen wateroverlast.

In het westelijke deel van het plangebied zal het waterpeil gaan meebewegen met dat van de Wold Aa, waardoor bij dreigende wateroverlast het overtollige water kan worden opgevangen. De agrarische gronden aan de oostzijde van het plangebied worden ingezet als gestuurde waterberging, welke enkel zal worden ingezet wanneer de meebewegende waterberging niet voldoende ruimte biedt.

Naast de realisatie van waterberging worden in het project ook doelstellingen van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) gerealiseerd. Oude meanders van de Wold Aa zullen weer met de huidige beek worden verbonden, waarbij tevens natuurlijke oevers worden aangelegd.

Bij de uitvoering van de voorgenomen ontwikkelingen kunnen mogelijk archeologische waarden worden verstoord. Het bureauonderzoek heeft als doel inzicht te verschaffen in de archeologische waarden die zich in het plangebied kunnen bevinden.

1.2 PLANGEBIED EN ONDERZOEKSGBIED

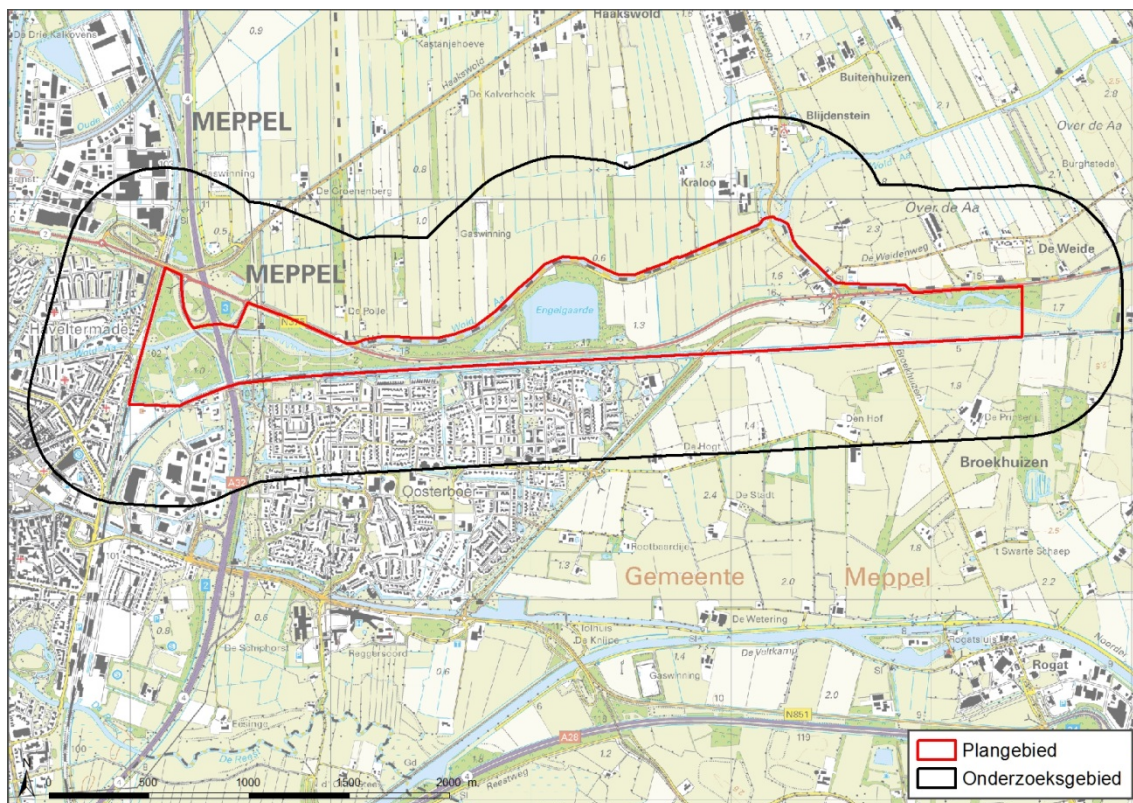
Voor het bureauonderzoek is uitgegaan van een onderzoeksgebied dat bestaat uit het plangebied en een zone van 500 meter daaromheen (Afbeelding 1). Hierdoor wordt een completer beeld verkregen van de aanwezige waarden in en rondom het plangebied en kunnen resultaten uit de omgeving worden geëxtrapoleerd.

1.3 HUIDIGE SITUATIE PLANGEBIED

De huidige situatie bestaat uit een beekdal langs de N375 met akkers en bosgebied. De in het plangebied aanwezige plas Engelgaarde is eind jaren 70 gegraven. Direct ten zuiden van het plangebied ligt de woonwijk Oosterboer.

Objectgegevens onderzoek –BO Engelgaarde	
ARCADIS Projectnummer	C01023.000275.0400
Projectnaam	BO Engelgaarde
Plaats	Meppel
Gemeente	Meppel
Provincie	Drenthe
Kaartblad	21F
Coördinaten (X,Y)	
NW	210151, 524665
NO	214556, 524568
ZO	214489, 524335
ZW	210014, 523983
Oppervlakte plangebied	158,1 hectare
Onderzoeksmelding Archis2	62.557
Archeoregio	Friese veengebied / Drents zandgebied
Uitvoerder	ARCADIS Nederland BV
Contactpersoon	T. Vanderhoeven timo.vanderhoeven@arcadis.nl
Opdrachtgever	Waterschap Reest en Wieden
Bevoegd Gezag	Gemeente Meppel
Uitvoeringsperiode onderzoek	Juli 2014
Beheerder en plaats documentatie	ARCADIS Nederland BV, locatie Apeldoorn

Tabel 1: Objectgegevens onderzoek

Afbeelding 1: Onderzoeksgebied en plangebied

1.4 TOEKOMSTIGE SITUATIE PLANGEBIED

In plangebied Engelgaarde vinden graafwerkzaamheden plaats waarbij mogelijk archeologische waarden worden verstoord (Afbeelding 3). Archeologisch onderzoek is enkel noodzakelijk daar waar de bodem ook daadwerkelijk verstoord zal worden. Hieronder worden de ingrepen toegelicht, waarbij de werkzaamheden worden opgesplitst naar de aard van het grondwerk. De ingetekende bospercelen in het westen van het plangebied betreffen bestaande beplantingen en blijven gehandhaafd.

1.4.1 WATERBERGING

1. De geplande meebewegende waterberging bevindt zich in het westen van het plangebied, bij het wandelbos en de gronden van stichting Engelgaarde. De agrarische gronden aan de oostzijde van het plangebied worden ingezet als gestuurde berging. De geplande meebewegende en gestuurde waterberging veroorzaken geen bodemverstoring.
2. Het aanleggen van een nieuwe watergang ter hoogte van rotonde N375-Broekhuizen, die door middel van een nieuwe duiker zal aansluiten op de huidige watergang. De nieuwe watergang heeft een breedte van 12 meter, waarbij de bodem wordt verstoord tot op een diepte van 150-280 cm –Mv. Voor het plaatsen van de duiker zal de weg Broekhuizen worden vergraven.
3. Er wordt een kleine poel met een natuurvriendelijke oever aangelegd in het westen van het plangebied, waarbij verstoring plaatsvindt tot een diepte van maximaal 140 cm –Mv. De diameter van poel zal ongeveer 60 meter betreffen.

1.4.2 KADES

4. De zuidelijke kade tussen kruising Wold Aa/N375 en plas Engelgaarde wordt verlegd. Bij het eenzijdig ontgraven van de bestaande kade zal tevens het talud van de beek worden verflauwd om een natuurvriendelijke oever te creëren. De bodemverstoring reikt 70 cm dieper dan het oorspronkelijke maaiveld (landbodemmonster B15 t/m 17 en oevermonsters T01 t/m T06).
5. De bestaande kades van de beek worden op twee verschillende plaatsen ontgraven tot op het oorspronkelijke maaiveld (tussen Meppel-A32 en tussen A32 - Wold Aa/N375). De bodemverstoring (in oorspronkelijke bodem) reikt hier tot een diepte van maximaal 20 cm, waardoor de archeologische onderzoeksplicht vervalt.
6. Aanleggen van nieuwe kades. Bij deze werkzaamheden zal de bodem tot een diepte van maximaal 20 cm –Mv worden verstoord. Hier geldt geen archeologische onderzoeksplicht.

1.4.3 OUDE WATERGANG

De oude meanders in het plangebied worden aangesloten op de huidige watergang. Hierbij wordt de beekloop opgeschoond, door de bodem tot een maximale diepte van 50 cm uit te baggeren. Tevens worden taluds verflauwd om een natuurlijke oever te creëren. Hierbij zal de beekdalbodem worden verstoord, en geldt op basis van het gemeentelijk beleid een archeologische onderzoeksplicht. Op basis van de landbodem- en oevermonsters blijkt niet dat de bodem verstoord is. Aan de hand van deze boringen kunnen dan ook geen uitspraken worden gedaan over mogelijke aanwezige archeologische waarden.

7. Meander in het westelijke deel van het plangebied (oevermonsters T07 t/m T12), bij de aansluiting op huidige watergang, wordt de bodem verstoord tot op een diepte 100 cm –Mv.
8. Meander ten westen van plas Engelgaarde (oevermonsters T13 t/m T18), bij de aansluiting op huidige watergang wordt de bodem verstoord tot op een diepte 240 cm –Mv.
9. Meander in het oostelijke deel van het plangebied (landbodemmonster B15 t/m B21), bij de aansluiting op huidige watergang wordt de bodem verstoord tot op een diepte 280 cm –Mv.

1.4.4 CIVIEL-BOUWKUNDIGE KUNSTWERKEN

10. Het vervangen van bestaande duikers. De nieuwe duikers worden op hetzelfde niveau geplaatst als bestaande duikers, waardoor de bodem niet zal worden verstoord.
11. Plaatsen van twee nieuwe duikers met een diameter van 30-50 cm in het westen van het plangebied. Duiker (Blackensteinweg-Wandelbos West) vormt een nieuwe verbinding tussen twee sloten, waarbij de bodem tot 220 cm –Mv wordt verstoord. Duiker (kruising Wold Aa/ N375) wordt op een diepte van 150 cm –Mv geplaatst in de bestaande kade, echter is onbekend op welke diepte het oorspronkelijke maaiveld zich bevindt.
12. Grondwerkzaamheden in bestaande kades voor de aanleg van twee bruggen. Ter ondersteuning van deze bruggen worden betonpijlers geplaatst met een diameter van 40 cm.

1.5 DOEL VAN HET ONDERZOEK

Het doel van het bureauonderzoek en de interpretatie van reeds uitgevoerde milieutechnische boringen is het inventariseren van bekende gegevens in en nabij het plangebied en het opstellen van een specifiek advies voor vervolgonderzoek op locaties waar mogelijk archeologische resten zullen worden verstoord.

1. Het bureauonderzoek heeft als doel inzicht te verschaffen in de archeologische waarden die zich mogelijk in het plangebied bevinden of verwacht worden.
2. Aan de hand van dit bureauonderzoek wordt een uitspraak gedaan over de noodzaak van archeologisch vervolgonderzoek.
3. De interpretatie van milieutechnische boringen toont aan of de bodem nog intact is en of de bekende bodemgegevens juist zijn.

De conclusies van onderhavig onderzoek zijn richtinggevend voor eventueel vervolgonderzoek.

Op deze manier kunnen eventueel aanwezige archeologische waarden worden meegenomen in de verdere ruimtelijke ontwikkeling.

Afbeelding 3: Toekomstige situatie plangebied

1.6 WERKWIJZE

De werkzaamheden bestaan uit een bureaustudie aangevuld met de interpretatie van milieutechnische boringen. De bureaustudie richt zich op archeologische bronnen als de Archeologische Monumentenkaart (AMK), de archeologische database Archis2 van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), het provinciaal beleid en het gemeentelijk beleid. Ook wordt gebruik gemaakt van de topografische kaart, de geomorfologische kaart, de hoogtekaart (AHN) en de bodemkaart. De interpretatie van milieutechnische boringen kan gezien worden als een toevoeging op de bekende bodemgegevens.

Ten slotte is historisch kaartmateriaal gebruikt om de bestemming van het plangebied in het verleden vast te stellen. Historische kaarten zijn met name waardevol voor het lokaliseren van vindplaatsen uit de late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd, zeker indien deze gegevens kunnen worden gecombineerd met Archis II-meldingen.

1.7 JURIDISCH- EN BELEIDSKADER

Monumentenwet 1988, Verdrag van Malta 1992, Wet op de Archeologische Monumentenzorg 2007 (WAMz), Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.2), nieuwe Wet op de ruimtelijke ordening (nWRO), Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo), provinciaal beleid, gemeentelijk beleid.

1.7.1 VERDRAG VAN MALTA

Op 16 januari 1992 is door de Raad van Europa het Europese verdrag van Malta - ook wel bekend als de Conventie van Malta of het Verdrag van Valletta - gesloten. Aanleiding was de toenemende druk op het archeologisch erfgoed in Europa, onder meer door ruimtelijke ontwikkelingen, waardoor bodemarchief ongezien verloren dreigde te gaan. Het verdrag beoogt het cultureel erfgoed dat zich in de bodem bevindt beter te beschermen. Grondslag van het verdrag is dat dit archeologische erfgoed integrale bescherming nodig heeft en krijgt.

In het Verdrag zijn drie uitgangspunten ten aanzien van de omgang met archeologie geïntroduceerd:

- § Het streven naar het behouden van archeologie in de bodem, het zogenaamde "behoud in situ" (artikel 4, tweede lid). Opgraven is het (gedocumenteerd) vernietigen van het bodemarchief en is in principe niet het eerste streven. De gedachte daarachter is dat er bodemarchief voor toekomstige generaties bewaard moet blijven. Zij hebben immers betere onderzoekstechnieken en stellen andere onderzoeksvragen.
- § Tijdig rekening houden in de ruimtelijke ordening met de mogelijkheid of aanwezigheid van archeologische waarden, zodat er nog ruimte is voor archeologievriendelijke alternatieven (artikel 5). Zo wordt voorgesteld om steeds vooraf onderzoek te laten doen naar de mogelijke aanwezigheid van archeologische waarden om het bodemarchief beter te beschermen en om onzekerheden tijdens de bouw van bijvoorbeeld nieuwe wijken te beperken. Op deze manier kan daar bij de ontwikkeling van de plannen zoveel mogelijk rekening mee worden gehouden. Door er vooraf rekening mee te houden, wordt vertraging in bouwprocessen voorkomen.
- § Het 'de verstoorder betaalt'-principe. De ontwikkelaar is verantwoordelijk voor de kosten van het archeologisch onderzoek en de uitwerking van de resultaten (artikel 6). Dit principe is geïntroduceerd als een stimulans om locaties voor ruimtelijke ontwikkeling te zoeken waarbij de archeologische verwachtingswaarden minder hoog zijn.

In Nederland ontstond na het ondertekenen van het Verdrag een praktijk die men de 'geest van Malta' is gaan noemen. In afwachting van de implementatie van het verdrag werd bij het gebruik van het bestaande ruimtelijke instrumentarium de archeologie steeds vaker als één van de af te wegen belangen opgenomen. Zo werd bij infrastructurele rijksprojecten al sinds 1987 standaard archeologisch onderzoek gedaan. Provincies hebben in de jaren '90 in hun streekplannen kaders voor de toetsing van het archeologische belang opgenomen. In veel bestemmingsplannen zijn aanlegvergunningstelsels voor archeologie opgenomen.

1.7.2 WET OP DE ARCHEOLOGISCHE MONUMENTENZORG

De op 1 september 2007 van kracht geworden Wet op de Archeologische Monumentenzorg (WAMz) is een aanpassing op de Monumentenwet 1988 en regelt de omgang met het archeologisch erfgoed. Deze wet heeft echter geen zelfstandige betekenis maar heeft wijzigingen doorgevoerd in een aantal andere wetten, te weten de Monumentenwet 1988, de Ontgrondingenwet, de Wet milieubeheer en de Woningwet. Sinds de inwerkingtreding van de Wabo is een deel van de implementatie van de WAMz in die wet te vinden en is de Woningwet niet meer relevant voor de archeologische monumentenzorg. De regeling van de bouwvergunning is namelijk over gegaan naar de Wabo.

Thans stelt de Wabo een omgevingsvergunning verplicht voor het bouwen van een bouwwerk. De Monumentenwet bepaalt in samenhang met de Wabo dat aan deze omgevingsvergunning voorschriften kunnen worden verbonden die nodig zijn in het belang van de archeologische monumentenzorg.

Voorts regelt de WAMz dat van de aanvrager van een omgevingsvergunning kan worden verlangd dat hij een rapport overlegt waarin de archeologische waarde van het terrein dat volgens de aanvraag wordt verstoord, wordt vastgesteld (zie art. 14, derde lid, 37, derde lid, 39, tweede lid, 40, eerste lid en 41, eerste lid, van de Monumentenwet 1988 en art. 3a van de Ontgrondingenwet).

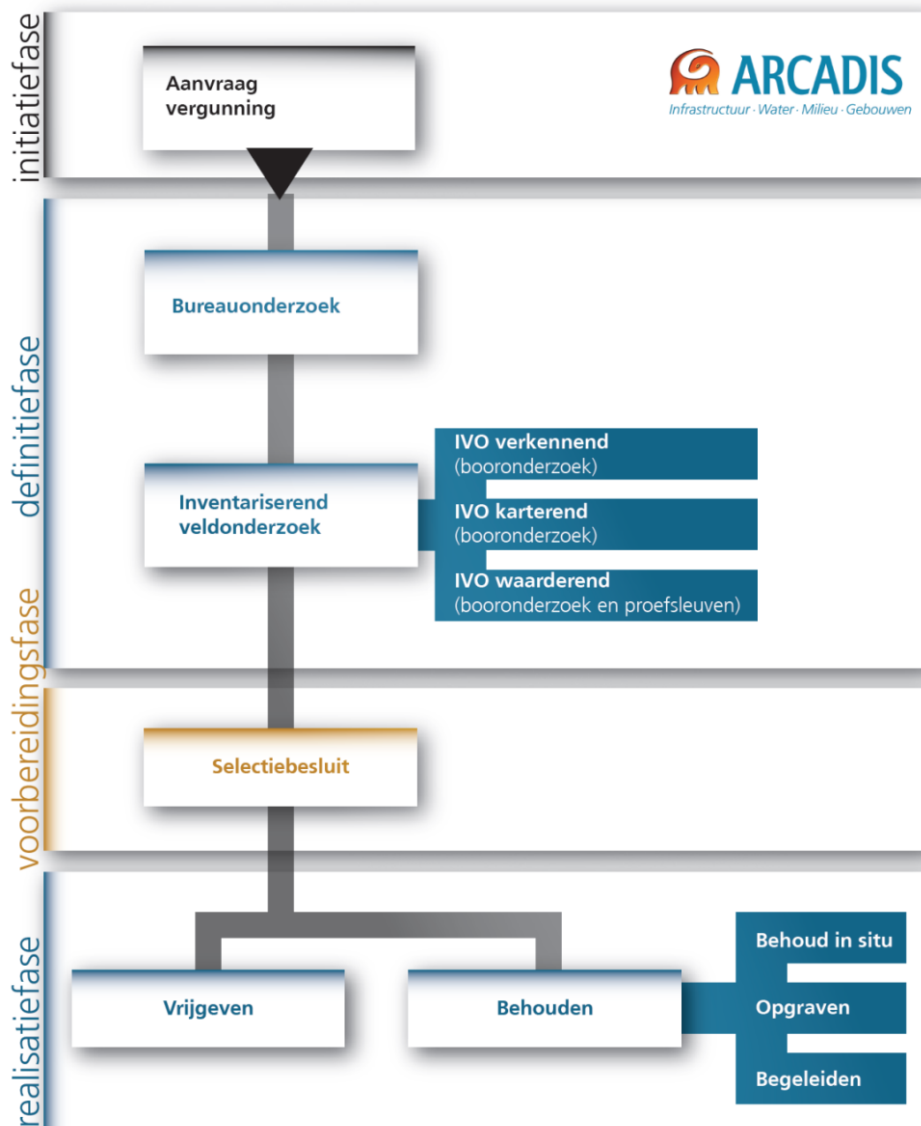
1.7.3 GEMEENTELIJK BELEID

De Gemeente Meppel heeft in 2010 een archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart laten opstellen door ADC Heritage (Heritage Rapport H037, Kaartbijlage 2). In de legenda zijn beleidsregels en richtlijnen voor onderzoek weergegeven die aan de archeologische verwachtingen zijn gekoppeld.

De verwachtingskaart biedt een actueel overzicht van de archeologische verwachtingen en bekende archeologische waarden binnen de gemeentegrenzen. Aan de begrenzingen en waarde stelling van de terreinen ligt een breed scala van gegevens ten grondslag die hebben gediend ter onderbouwing. Onderstaand zijn de belangrijkste eenheden op de archeologische verwachtingskaart en de bijbehorende beleidsadviezen weergegeven:

Verwachting	Vrijstellingsoppervlak	Vrijstellingsdiepte
Hoog	500 m ²	30 cm
Middelhoog	1.000 m ²	50 cm
Laag	10 ha	30 cm
Geen	Vrijgeven	Vrijgeven

Tabel 2 Archeologisch beleid Gemeente Meppel

Afbeelding 4: Schematische weergave van de AMZ-cyclus

2 Landschap

2.1 INLEIDING

Het menselijke doen en laten werd en wordt in grote mate bepaald door de landschappelijke omgeving, en de mogelijkheden die daardoor geboden worden. De geologische, geomorfologische en bodemkundige situaties zijn daarom van belang voor een archeologisch onderzoek.

2.2 GEOLOGIE EN GEOMORFOLOGIE

Het natuurlijk landschap van Meppel en omgeving wordt gekenmerkt door een lage ligging direct aan de rand van het uitgestrekte Drents Plateau. Op de locatie van het huidige Meppel ligt een lage zandrug, die wordt omsloten door pleistocene smeltwaterdalen die door de eeuwen heen zijn opgevuld met moerasveen. Beken zoals de Wold Aa stromen vanaf het Drents Plateau naar het waterrijke gebied van Meppel om vervolgens via het Meppeler Diep af te wateren op het Zwarte Water. Volgens de geomorfologische kaart bestaat het onderzoeksgebied uit een vlakte, welke wordt doorsneden door het beekdal van de Wold Aa (Afbeelding 5). In het zuidoostelijke deel van het plangebied is een lage rug aanwezig.

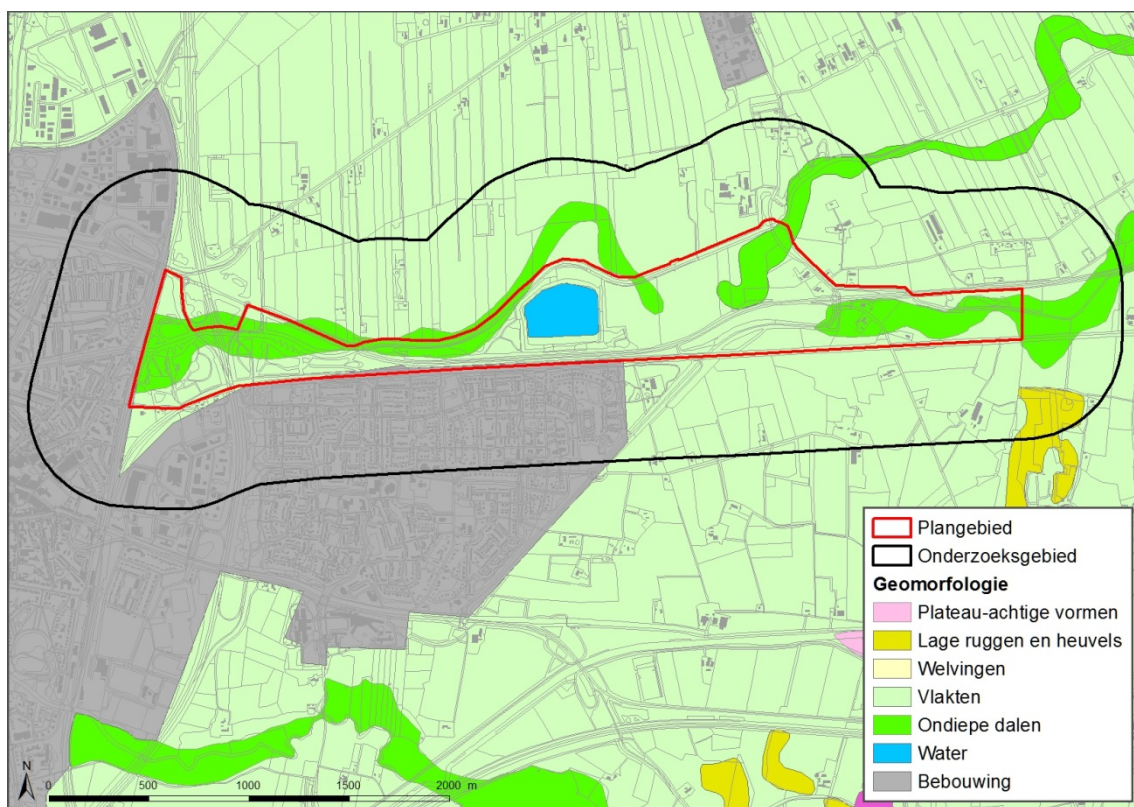
Beekdalen zijn van grote potentiële waarde door de unieke conserverende werking van de sedimenten en de grondwaterstand, waardoor hout- en faunaresten, organische artefacten, afvalhopen, depotgiften, voorden en zelfs bruggen goed bewaard kunnen zijn gebleven. Beekdalen hebben over het algemeen minder te lijden gehad onder (recente) verstoringen ten behoeve van landbouw en ruilverkaveling dan de dekzandruggen en –plateaus. Hierdoor is de kans op een ongeschonden bodemprofiel met intacte archeologische waarden groot, al kan de bodem plaatselijk verstoord zijn.

2.3 BODEM

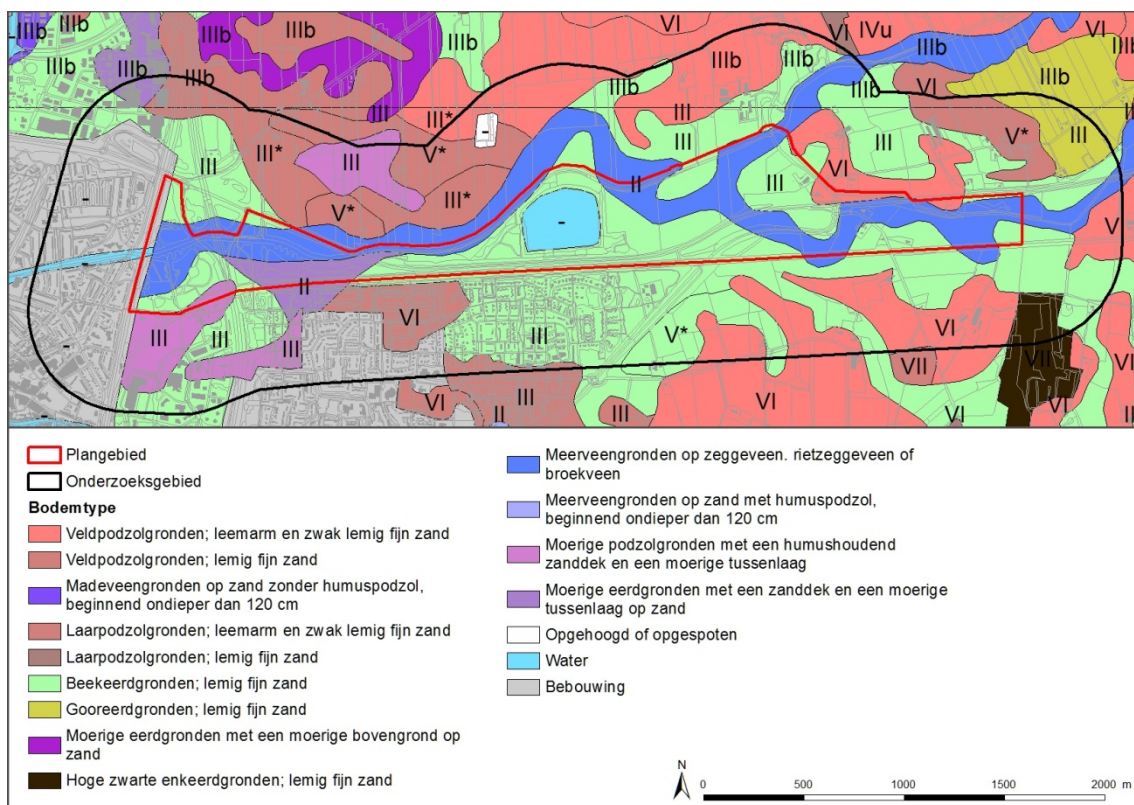
Het plangebied bestaat voornamelijk uit een beekdalbodem met veen, met ten noorden veenkoloniale ontginningsvlakten en in het zuidoosten een lage dekzandrug (Afbeelding 6).

De meerveengronden (op zeggeveen, rietzeggeveen of broekveen) geven het oorspronkelijke beekdal aan. Daarnaast zijn ook beekeerdgronden (lemig, fijn zand) en moerige eerdgronden met zanddek en een moerige tussenlaag op zand aanwezig. Binnen het ruimere onderzoeksgebied bevinden zich tevens verschillende podzolbodems en een hoge zwarte enkeergrond.

Afbelding 5: Geomorfologische kaart (bron: Archis2)

Afbelding 6: Bodemkaart met grondwatertrappen (bron: Archis2)

2.3.1 BEEKEERDGRONDEN EN MOERIGE EERDGRONDEN

Beekeerdgronden zijn kenmerkend voor gebieden met een hoge grondwaterstand, waardoor de organische stof in de humushoudende bovengrond minder snel wordt afgebroken. Door de aanvoer van organische stof ontstaat na verloop van tijd een bodem met een matig dik humeus dek (15-30 cm). In de bodemkundige classificatie worden beekeerdgronden met een venige bovengrond moerige eerdgronden genoemd. De beekeerdgronden bevatten roestvlekken tot in de bovengrond, wat duidt op een (zeer) slechte ontwateringstoestand van de ondergrond van deze bodem en dus op periodieke wateroverlast. In de laagste delen van het landschap is de kans op de aanwezigheid van archeologische nederzettingen daarom klein.

Het water maakte de bodems in het gebied ongeschikt voor menselijke bewoning. Het beekdal bood echter wel een zeer gevarieerd voedselaanbod. In beekdalen, zoals die van de Wolde Aa, zijn off-site resten te verwachten, met name in overgangszones waar direct naast het beekdal een dekzandrug ligt. Hierbij moet gedacht worden aan bijvoorbeeld resten van water gerelateerde activiteiten zoals kano's, voorzieningen voor de visvangst, voordelen of bruggen, depotvondsten, en dumpplaatsen van nederzettingenafval. Meestal is sprake van kleine vondstconcentraties in een relatief groot gebied. De vochtige bodemgesteldheid zorgt er voor dat eventuele archeologische resten goed geconserveerd blijven. Langs de Wolde Aa dient dus rekening te worden gehouden met dergelijke archeologische resten.

2.3.2 MEERVEENGRONDEN

Voornamelijk op de flanken van het Drents Plateau (zoals rond Meppel) komen oligotrofe meerveengronden voor. Deze voedselarme, bezande, voormalige madeveengronden hebben een 15 tot 40 cm dikke, donkergrijze bovengrond van doorgaans humeus of humusrijk zwak lemig fijn zand¹. Zowel de madeveengronden als meerveengronden zijn er voorbeelden van hoe door noeste arbeid van de vorige generaties, de voormalige 'wilde verveningsgronden' tot acceptabele landbouwgronden zijn omgevormd.

2.3.3 VELDPODZOLBODEM

Door de slechte afwatering en de daarmee samenhangende hoge grondwaterstanden komen op de hellingafzettingen langs stuwwallen en de fijnere dekzandafzettingen van nature podzolgronden voor. Podzolering is een proces waarbij zwakke humuszuren uitgespoeld worden naar diepere lagen. Het ijzer dat in het zand aanwezig is, wordt door deze zuren opgelost en naar een dieper niveau meegevoerd. Hierdoor ontstaat een grijze uitspoelingslaag (E-horizont) en op een dieper niveau een (rood)bruine inspoelingslaag (Bhs-horizont). Bij een intact bodemprofiel van een podzolbodem worden eventuele archeologische resten verwacht binnen 50 cm beneden maaiveld.

2.3.4 ENKEERDGROND

In de late Middeleeuwen begint men met het stelselmatig opbrengen van mest en plaggen om de vruchtbaarheid van de bodem te versterken. Zo ontstond na verloop van tijd een ophoogpakket (esdek) bestaande uit humeus zand. In de bodemkundige classificatie worden plaggenbodems enkeerdgronden genoemd wanneer de cultuurgrond dikker is dan 50 cm. Onder het esdek kunnen de oorspronkelijke podzolbodem of oude in cultuur gebrachte gronden uit de perioden voor de late Middeleeuwen nog aanwezig zijn.

---

¹ De Bakker 1966

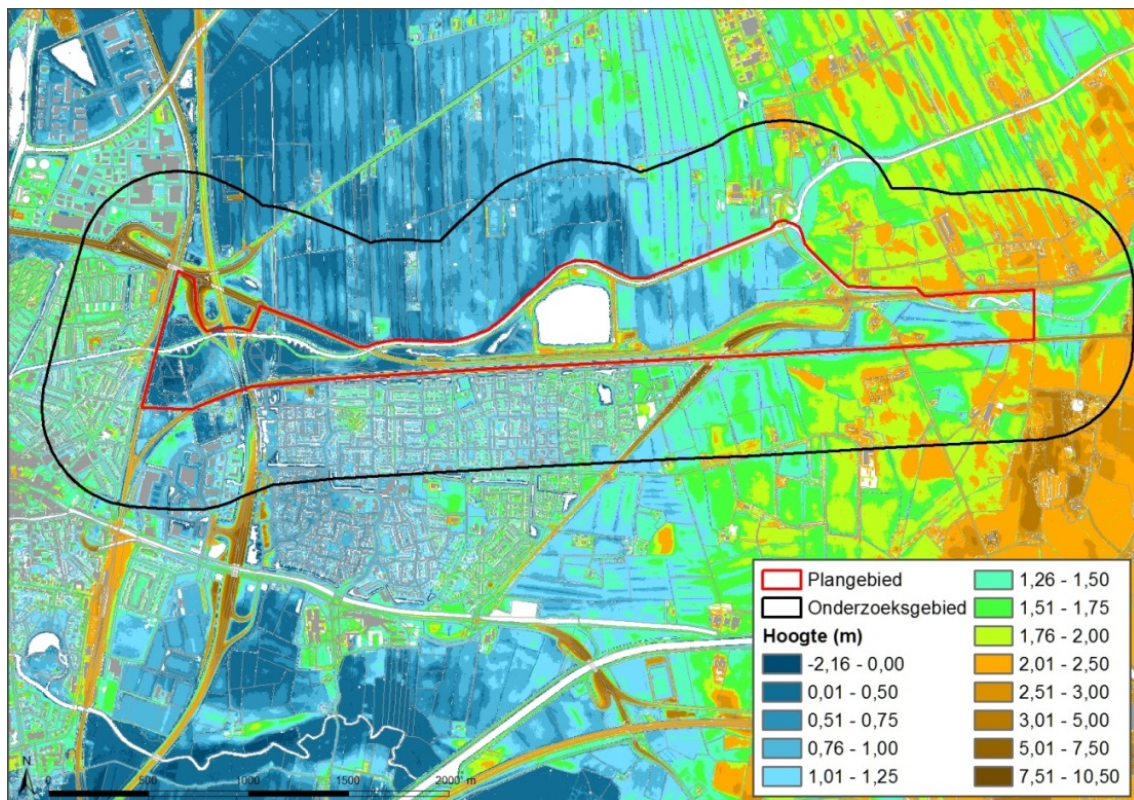
Archeologische resten zijn te verwachten aan de basis van het esdek en in de top van de mogelijk nog aanwezige onderliggende bodem of cultuurlaag daterend uit de periode voor de Middeleeuwse bemesting.

2.4 HOOGTEBESTAND AHN

Het Actueel Hoogtebestand van Nederland (AHN) geeft de precieze en gedetailleerde maaiveldhoogtes in heel Nederland. De maaiveldhoogtes worden in een kleurschaal weergegeven, waarbij in rood de hoge delen, en in blauw de lage delen worden weergegeven. In Afbeelding 7 is de AHN van het plangebied weergegeven.

Op het AHN is duidelijk zichtbaar dat het onderzoeksgebied is gesitueerd op de overgang van beekdal naar hoger gelegen dekzandrug. De hoogte binnen het plangebied loopt geleidelijk op in oostelijke richting van -2 m NAP naar +2,5 m NAP. De historische beekloop is te herkennen aan een lager gelegen dal, zoals tevens zichtbaar is op de geomorfologische kaart. De Wolde Aa was van oorsprong een sterk meanderende beek, maar is in de jaren '40 van de 20^e eeuw gekanaliseerd.

De zuidoosthoek van het plangebied is (mede door het microreliëf) hoger gelegen dan overige delen van het plangebied. Echter is op de geomorfologische kaart te zien dat zich hier een lage rug in het landschap bevindt welke volgens de bodemkaart is afgedekt met een enkeerdgrond. Bij een intact bodemprofiel kunnen mogelijk nog archeologische resten in de ondergrond aanwezig zijn.

Afbeelding 7: Onderzoeksgebied op de AHN (bron: www.ahn.nl/viewer)

2.5 GRONDWATER

Het grondwaterpeil bepaalt voor een groot deel de mate van conservering van archeologische waarden in de bodem. Archeologische resten die zich onder de gemiddeld laagste grondwaterstand (GLG) bevinden worden door het water tegen degradatie beschermd. Vooral organische resten blijven in een natte omgeving veelal goed geconserveerd. Resten die boven de GLG liggen raken in de loop van de tijd steeds ernstiger aangetast door verdroging en oxidatie. Wanneer de grondwaterstand door verstoringen veranderd kan dat ernstige gevolgen hebben voor het in de bodem aanwezige bodemarchief.

Diepte en dynamiek van de grondwaterstand ten opzichte van het maaiveld wordt aangeduid met de term grondwatertrappen (Gt). Grondwatertrappen worden op de bodemkaart van nat naar droog aangeduid met de Romeinse cijfers I-VII en zijn gebaseerd op de gemiddeld hoogste en de gemiddeld laagste grondwaterstand (afgekort met GHG en GLG). Onderstaande tabel geeft een overzicht van de indeling van de grondwatertrappen met bijbehorende grondwaterstanden.

Het grondwater staat vrij hoog in de bodem, de beekdalzone rond de Wolde Aa heeft een grondwatertrap II (Afbeelding 6). Het ruimere onderzoeksgebied wordt gekenmerkt door een lagere grondwaterstand met grondwatertrap III t/m VI, met in het zuidoosten een lage rug met grondwaterstand VII.

Grondwatertrap	I	II	III	IV	V	VI	VII
GHG in cm beneden maaiveld	(<20)	(<40)	<40	>40	<40	40-80	>80
GLG in cm beneden maaiveld	<50	50-80	80-120	80-120	>120	>120	(>160)

Tabel 3: Grondwatertrappen

2.6 CONCLUSIE LANDSCHAP

De oude beekloop van de Wold Aa is zichtbaar op de geomorfologische kaart, de bodemkaart en het AHN. Het was van oorsprong een sterk meanderende beek, maar is in het recente verleden gekanaliseerd. Het plangebied bestaat voornamelijk uit een beekdalbodem met veen, met een hoge verwachting voor beekdalarcheologie. Dat wil zeggen, incidentele vondsten van water gerelateerde activiteiten uit het verleden, die niet of nauwelijks te karteren zijn door middel van archeologisch vooronderzoek.

In de zuidoosthoek van het plangebied is een zandrug aanwezig (afgedekt met een podzolbodem), in de nabijheid van een esdek. Bij een intact bodemprofiel kunnen mogelijk nog archeologische resten van bewoning in de ondergrond aanwezig zijn. Deze overgang van deze denksandrug naar het lagere beekdal is een belangrijke zone waar rekening gehouden dient te worden met de aanwezigheid van archeologische waarden in de vorm van water gerelateerde activiteiten en bewoningsresten.

3

Historie

3.1 INLEIDING

De historie van een onderzoeksgebied speelt een grote rol bij het bepalen van de archeologische verwachting. Historische bronnen kunnen informatie over de ontwikkelingen in het onderzoeksgebied geven. Voor de negentiende en twintigste eeuw zijn de ontwikkelingen te achterhalen door historisch kaartmateriaal te onderzoeken. Kaarten worden met een relatief grote regelmaat geproduceerd, en laten de ontwikkeling van een landschap nauwkeurig zien.

Voor eerdere perioden zijn archeologisch onderzoek en historische bronnen van belang. In onderstaande tabel zijn de verschillende archeologische perioden weergegeven waar verder in dit bureauonderzoek over zal worden gesproken.

Periode	Begin	Einde
Nieuwe Tijd	1500	Heden
Late Middeleeuwen	1050	1500
Vroege Middeleeuwen	450	1050
Romeinse Tijd	12 v. Chr.	450
Late IJzertijd	250 v. Chr.	12 v. Chr.
Midden IJzertijd	500 v. Chr.	250 v. Chr.
Vroege IJzertijd	800 v. Chr.	500 v. Chr.
Late Bronstijd	1.100 v. Chr.	800 v. Chr.
Midden Bronstijd	1.800 v. Chr.	1.100 v. Chr.
Vroege Bronstijd	2.000 v. Chr.	1.800 v. Chr.
Laat Neolithicum	2.850 v. Chr.	2.000 v. Chr.
Midden Neolithicum	4.200 v. Chr.	2.850 v. Chr.
Vroeg Neolithicum	5.300 v. Chr.	4.200 v. Chr.
Laat Mesolithicum	6.450 v. Chr.	4.900 v. Chr.
Midden Mesolithicum	7.100 v. Chr.	6.450 v. Chr.
Vroeg Mesolithicum	8.800 v. Chr.	7.100 v. Chr.
Laat Paleolithicum	35.000 v. Chr.	8.800 v. Chr.
Midden Paleolithicum	300.000 v. Chr.	35.000 v. Chr.

Tabel 4: Archeologische perioden (Bron: ABR)

3.2 HISTORIE

3.2.1 PREHISTORIE

De geschiedenis van dit gebied wordt in grote mate bepaald door de bewoning en gebruik vanaf de Steentijd. In het algemeen is het aannemelijk dat vanaf het moment dat de mens zich vestigde op de Pleistocene dekzanden, ook de beekdalen benut zijn. Kleine zandkoppen in de beekdalen vormden zeer aantrekkelijke locaties voor tijdelijke (jacht)kampementen van Mesolithische jagers/verzamelaars. Deze zandruggen hebben daarom een hoge verwachting voor de periode laat-Paleolithicum – vroeg-Neolithicum.

In het Neolithicum (5.300-2.000 v. Chr.) vond de introductie van de landbouw plaats. Hiermee veranderden de gemeenschappen van rondtrekkende jagers en verzamelaars naar samenlevingen met meer permanente nederzettingen. Nederzettingen werden verspreid gesticht op de bewoonbare gronden op stroomgordels, crevassen en (Pleistocene) zandopduikingen. Omdat bewoning in het beekdal van de Wold Aa door de toenemende mate van veengroei onmogelijk was, heeft de bewoning zich ook hier hoogstwaarschijnlijk op hoger gelegen zandruggen bevonden. De overgang van jagers-verzamelaars naar boerengemeenschappen was een zeer geleidelijk proces, waarbij in de overgangsgebieden de verschillende bevolkingsgroepen waarschijnlijk voortdurend contact met elkaar hielden en elkaar beïnvloedden. De van oorsprong zuidelijke landbouwers zullen, hoewel misschien soms moeizaam en zeker niet gelijktijdig, gedurende het hele Neolithicum de noordelijke jagers en verzamelaars hebben beïnvloed. Pas aan het eind van het Neolithicum en het begin van de Bronstijd zijn ook de noordelijke gemeenschappen overgeschakeld op een voornamelijk agrarisch bestaan. Deze nieuwe bestaanswijze beïnvloedde overigens niet alleen de voedsel economie, maar alle facetten van hun bestaan. Zo kwamen door deze overgang ook een groot aantal technologische vernieuwingen tot stand waarbij te denken valt aan uitvindingen als de ploeg, het wiel en de wolproductie.

In het beekdal van de Wold Aa kunnen resten van water gerelateerde activiteiten worden verwacht, zoals kano's, voorzieningen voor visvangst, voordelen of bruggen, depotvondsten, en dumpplaatsen van nederzittingsafval. In het beekdal van de Hasselter Aa nabij Meppel zijn vier ARCHIS meldingen gerelateerd aan de vondsten van houten vaartuigen uit de Late Prehistorie.

Het betreft waarnemingen 12.413, 34.892, 239.899 en 239.900, allen beschreven op basis van literatuur uit de 19de of begin 20ste eeuw. De vondsten vormen een goede aanwijzing dat dit beekdal in de Bronstijd of IJzertijd goed bevaarbaar was². In het beekdal van de Wold Aa is binnen het plangebied een Neolithische bijl aangetroffen (waarneming 448).

In de Bronstijd (2.000-800 v. Chr.) vond geleidelijk een overgang plaats van het gebruik van (vuur)steen naar brons. Bronzen gebruiksvoorwerpen kwamen door middel van 'internationale' handelsrelaties in de Nederland terecht. In de boerensamenlevingen veranderde aanvankelijk weinig. Net als het Laat Neolithicum was er sprake van verspreide bewoning in kleine gehuchten. Een opvallend verschijnsel uit de Bronstijd is het met opzet deponeren, al dan niet ritueel, van bronzen objecten in natte gebieden, zoals moerassen, vennen, beken en rivieren. Onder het waarnemingsnummer 12.413 in de oude beekloop van de Hasselter Aa worden naast de kano tevens twee bijlen (brons en steen) beschreven, wat duidt op menselijke activiteit in de regio.

---

² Bijlage 'Catalogus waarnemingen' beleidsadvieskaart Gemeente Meppel, 2010.

In de IJzertijd (800-12 v. Chr.) werd ijzer meer en meer als basismateriaal voor werktuigen en wapens gebruikt. Het bezit van ijzeren gebruiksvoorwerpen onderstreept vanaf dat moment de verdergaande sociale differentiatie in de lokale en regionale gemeenschappen. In de lokale gemeenschappen ontwikkelde men smelt- en smeedtechnieken zodat ijzeren voorwerpen lokaal vervaardigd konden worden. Brons werd nog wel gebruikt, maar met name voor sieraden en kleding. De IJzertijd laat een ongekende schaalvergroting zien, niet alleen in de landbouw, maar ook in het aantal nederzettingen, in de contacten met andere regio's en in de sociale organisatie. Ten noordwesten van het plangebied te Nijeveen is een terrein aanwezig met daarin sporen van een Celtic Field (AMK-terrein 14.249) met bijbehorende behuizingen. Een dergelijke raatakker is een veelal aaneengesloten omwald systeem van rechthoekige percelen die in de IJzertijd en het begin van de Romeinse tijd als akkerareaal werden gebruikt³.

Afbeelding 8: Impressie van een IJzertijd erf met celtic fields in vogelvlucht (www.peelnetwerk.nl)

3.2.2 ROMEINSE TIJD

De Romeinse Tijd (12 voor Chr. – 450 na Chr.) begint in Nederland officieel vlak voor onze jaartelling. Het onderzoeksgebied lag in deze periode ten noorden van de limes en dus buiten de grenzen van het Romeinse rijk. In het plangebied en ruimere onderzoeksgebied zijn geen sporen bekend van handel, zoals Romeins importaadewerk.

³ Bijlage 'Catalogus AMK' beleidsadvieskaart Gemeente Meppel, 2010.

3.2.3 MIDDELEEUWEN

Met de invallen van de Germanen in de 4de en 5de eeuw na Chr. viel het Romeinse Rijk uiteen en braken de 'dark ages' aan. Uit deze periode is zeer weinig bekend, aanwijzingen voor bewoning in deze periode zijn in het algemeen schaars. Het onderzoeksgebied, gelegen aan de zuidwestelijke rand van het hoger gelegen Drentse Plateau, werd veel later (Late Middeleeuwen) ontgonnen dan de hogere keileem- en dekzand-landschappen van het Drents Plateau, mede doordat het natte karakter nog versterkt werd door het feit dat de Zuiderzee hier nog zijn invloed deed gelden. Bewoning vond waarschijnlijk tot de 10de eeuw plaats op de hoger gelegen zandruggen. Het onderzoeksgebied bestaat na de ontvening overwegend uit bouw- en weiland dat verdeeld is in individuele blokvormige verkavelingen omringd door houtwallen, en waarin verspreid in het landschap kleine groepen van boerderijen zijn gelegen.

Op de dekzandkoppen aan de flanken van het beekdal ontstonden esgehuchten, die in contrast met de grote Drentse esdorpen slechts uit drie tot vijf boerderijen bestonden. In tegenstelling tot de esdorpen op het Drents Plateau is in het plangebied ook geen sprake van grote omwalde akkercomplexen temidden van onontgonnen wilde gronden en heidevelden, maar van kleine essen in een uitgebreid landschap van vierkante percelen, die elk met een houtwal werden omringd en die niet werden samengevat in een grotere eenheid⁴. Verschillende beken zorgden voor de ontwatering. De boerderijen in dergelijke esgehuchten hadden ruime erven en stonden vaak onregelmatig ten opzichte van elkaar gepositioneerd.

In het oostelijk deel van het onderzoeksgebied is de hervormde kerk van Ruinerwold gesitueerd, staande in het toenmalige gehucht Blijdenstede (AMK-terrein Blijdenstein). De van oorsprong romaanse kerk uit de 12de eeuw werd in de 15de en 16de eeuw verbouwd en vergroot⁵. De zuidelijke muur bestaat nog grotendeels uit romaans metselwerk met grote kloostermoppen. Tot ongeveer de 10de eeuw was het veengebied, waar nu het dorp Ruinerwold te vinden is, dermate nat dat er het voor de toenmalige mens geen gebruikswaarde had en er was vermoedelijk geen sprake van bewoning.

De eerste vermelding van de havezate Vledderinghe vindt plaats in 1414. Deze havezate was gelegen op een zandrug tussen moerassige gronden ten zuidoosten van Meppel. Tussen Vledderinghe (latere benaming: Rechtere) en de historische bebouwingskern van Meppel liep het zogenaamde Jufferenpad⁶. Toegang tot het bestuur van het gewest was gekoppeld aan het bezit van een dergelijke havezate. Al in de 16de eeuw werd vastgelegd dat men in de Ridderschap, de politieke stand die samen met de Eigenerfden (Drentse boeren) de landsdag van Drenthe vormde, kon plaatsnemen wanneer men een havezate bezat en bewoonde⁷. Jaren van strijd volgden tussen de Drentse boeren en de edelen, omdat de laatstgenoemden werden vrijgesteld van belastingen. Dit leidde in de eerste helft van de zeventiende eeuw tot een vastlegging van het aantal havezaten, waarbij Vledderinghe voorkomt in de definitieve lijst uit 1646 onder naam van de familie Sloet.

⁴ Cultuurhistorische Inventarisatie en Waardestelling binnenstad en centrumschil Meppel, 2013.

⁵ Encyclopedie van Drenthe, 2003. Assen: Uitgeverij Van Gorcum (Volume 4) p. 793.

⁶ Cultuurhistorische Inventarisatie en Waardestelling binnenstad en centrumschil Meppel, 2013.

⁷ Bos, J. & Brood, P., 2004. Een tocht langs Drentse Havezaten. Leeuwarden: Uitgeverij Noordboek, p. 7.

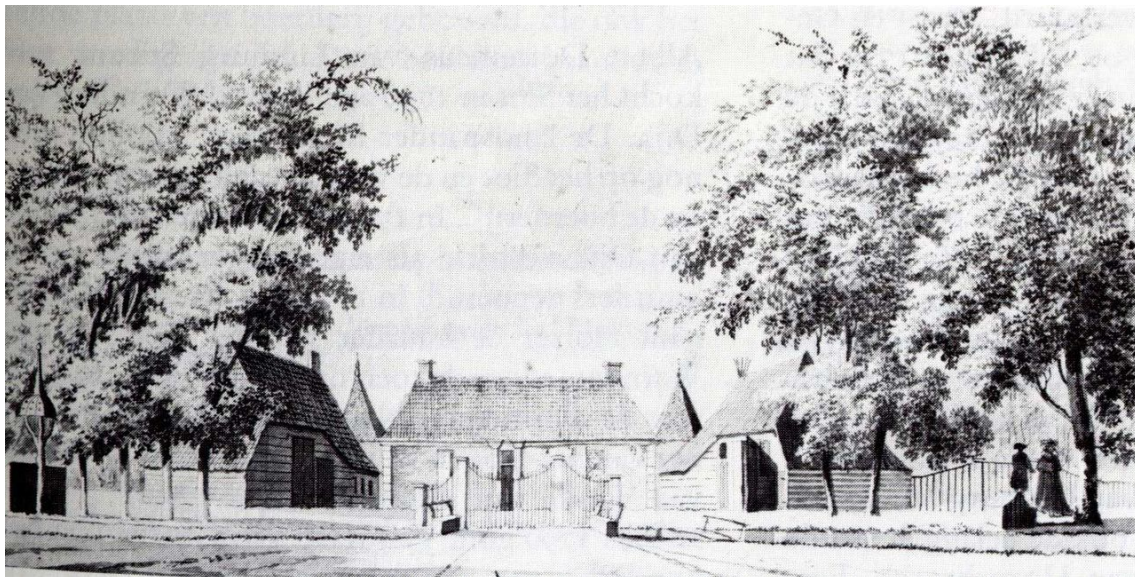

3.2.4 NIEUWE TIJD

In de Nieuwe Tijd veranderde het gebied met name door de intensivering van de landbouw. Na de ontvening werden de overgebleven in gebruik genomen als landbouwgronden. Deze functie is tot op heden behouden gebleven. De tussen de zeventiende en negentiende eeuw gegraven Hoogeveensche Vaart, is een volledig gegraven waterweg zonder natuurlijke voorganger.

In 1795 kwam er een einde aan de Drentse havezaten, doordat alle 'adellijke of erfelijke regeringsposten' werden afgeschaft in het kader van vrijheid en gelijkheid. Slechts enkele havezaten hebben de 19de eeuw overleefd. Rechteren (voormalig havezate Vledderinghe) zelf werd gedurende de 20ste eeuw omgevormd en uitgebouwd tot vleesfabriek en was in deze periode nog als historisch complex aanwezig tussen de vooroorlogse en naoorlogse stadsuitbreidingen van Meppel⁸. Eind jaren zeventig werd het complex aangekocht en gesloopt, waarna nieuwbouw op de locatie gerealiseerd werd.

Binnen het onderzoeksgebied aan de Slotweg 1, de vroegere locatie van het Het Slot (rijksmonument 28.647), is momenteel een boerderij gesitueerd.

Afbeelding 9: Het Slot door Hendrik Tavenier (1786)

⁸ Cultuurhistorische Inventarisatie en Waardestelling binnenstad en centrumschil Meppel, 2013.

3.3 HISTORISCH KAARTMATERIAAL

3.3.1 KAARTMATERIAAL 1550-1560

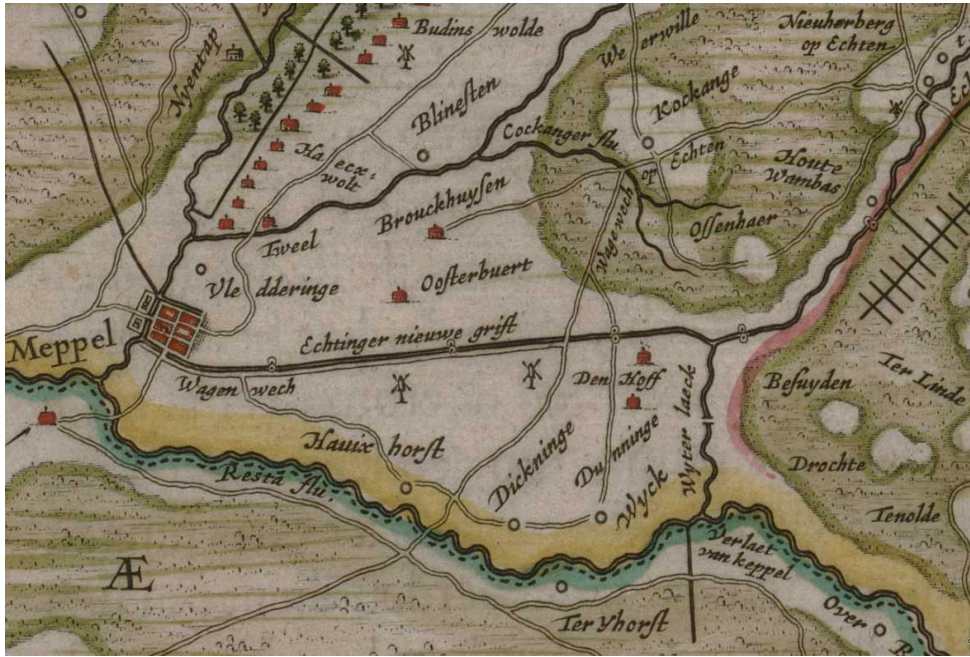
Al op het eerste historische kaartmateriaal van Drenthe staat Meppel vermeld. Zo ook op de kaart van Jacob von Münster, gebaseerd op stukken van landmeter Jacob van Deventer uit 1535-1545 (Afbeelding 10). Ten noordoosten van Meppel wordt terrein Bleienstein aangegeven (het huidige Ruinerwold). Daarnaast wordt er ten oosten van Meppel langs de zuidelijke oever van de Wold Aa een gebouw weergegeven zonder naamgeving. Dit zou Het Slot of havezate Vledderinge kunnen representeren.

Afbeelding 10: Kaart uit Jacob von Münsters 'Cosmographia' (Collectie Groninger Archieven)

Op een latere uitsnede van Drentia comitatus (door Cornelis Pijnacker, 1570-1645) is ten noordoosten van Meppel, aan de zuidelijke oever van de Wold Aa, havezate Vledderinge aangeduid (Afbeelding 11). In oostelijke richting zijn tevens twee stenen gebouwen weergegeven onder de namen 'Brouckhuysen' en 'Oosterbuert'. Ook is het vroegere veenontginningsdorp Haecxwolt (nu Haakswold) aangegeven. De landerijen liggen in smalle stroken achter de boerderijen.

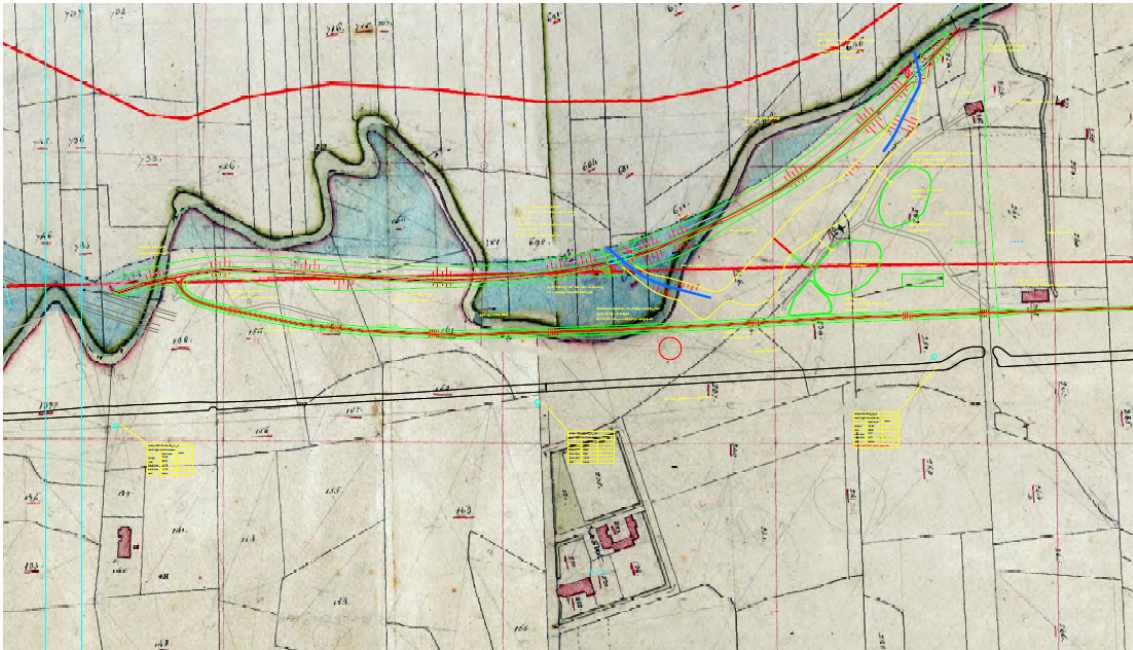
Afbeelding 11: Uitsnede van Drentia comitatus: Transisulaniae tabula II door Cornelis Pijnacker (1570-1645)

3.3.2 KADASTERKAART 1811-1832

Nadat het koninkrijk Holland in 1810 werd ingelijfd bij het Franse keizerrijk, werd begonnen aan het systematisch in kaart brengen van landeigendom, volgens het Franse systeem. Dit was de start van het kadaster. In de periode 1811-1832 werd vrijwel geheel Nederland in kaart gebracht met een in die tijd ongekende detaillering. De kadasterkaarten zijn te verdelen in twee soorten. Als overzichtskaarten zijn de verzamelplannen gemaakt. Voor details tot op perceelniveau zijn er de minutenplannen.

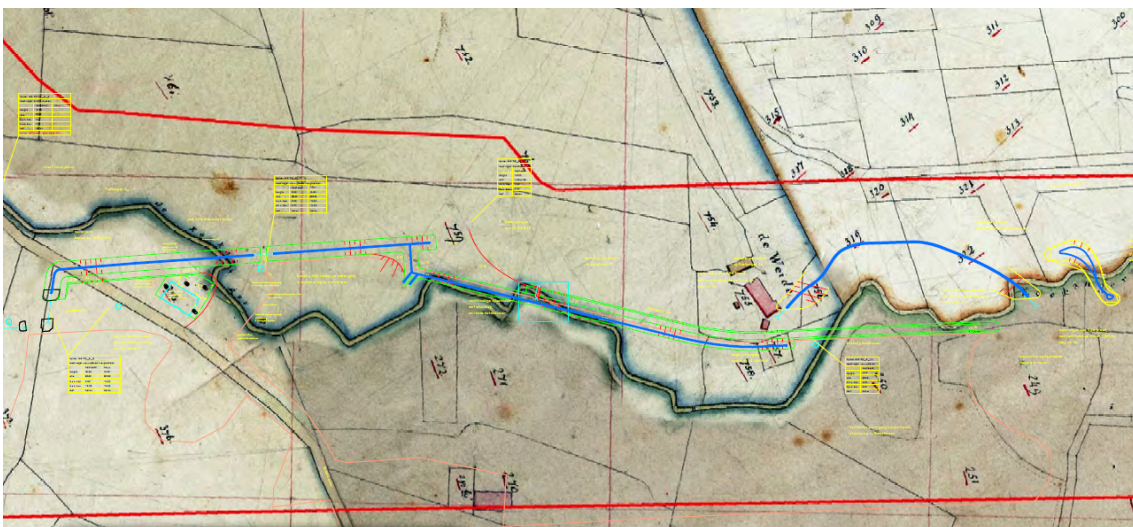
Op de kadasterkaart 1811-1832 is te zien, dat de Wold Aa oorspronkelijk een sterk meanderend verloop had (zie Afbeelding 14 en Bijlage 1). De ouderdom van voormalige meander, zichtbaar op de geomorfologische kaart als ondiepe laagte, betreft waarschijnlijk honderden jaren, omdat deze beekloop op historisch kaartmateriaal uit 1811 niet zichtbaar is.

Meppel was gesitueerd aan de westelijke rand van een gebied met overwegend bouw- en weiland. Het gebied ten zuiden van de Wold Aa werd gekenmerkt door een onregelmatige blokvormige verkaveling. Her en der stonden bebouwing, zoals Het Slot ten zuiden van het plangebied. Rondom de huidige plas Engelgaarde komen ook enkele huisplaatsen voor op de percelen 253, 257, 261 en 298. De oude beekloop van de Wold Aa zal ter hoogte van deze percelen worden opgeschoond en verbreed (blauwe arcering), maar de ingrepen zullen de percelen niet doorsnijden (Afbeelding 12).

Afbeelding 12: Planontwerp op historische kaart 1811-1832 (Het Slot ten zuiden van de Wold Aa)

Ten noorden van de Wold Aa is een langgerekte strookverkaveling te zien, hier stond nauwelijks bewoning. De gronden ten noorden van de Wold Aa betreffen een late ontginning, waarbij de Wold Aa dienst deed als ontginningsas waar vanuit strooksgewijs ontgonnen werd. In het plangebied lagen nauwelijks wegen, enkel de historische weg te Broekhuizen is herkenbaar met de daaraan gelegen huisplaats 't Loo. Voor het aanleggen van de nieuwe watergang ter hoogte van Broekhuizen wordt de oude beekloop van de Koekanger Aa doorsneden en zal tevens de historische weg Broekhuizen worden verstoord (Afbeelding 13). In het oostelijke deel van het plangebied, aan de noordelijke oever van de afgesneden meander (Koekanger Aa), ligt huisplaats 'De Weide'. Bij het creëren van natuurlijke oevers en verbindingen van oude meander met de huidige watergang zal deze huisplaats niet worden doorsneden. De historische kaart geeft hier een enigszins vertekend beeld. De oorspronkelijke coördinaten zijn niet geheel terug te refereren. Tijdens de graafwerkzaamheden dient wel rekening te worden gehouden met mogelijke aanwezige archeologische bewoningsresten uit het late Middeleeuwen - Nieuwe Tijd.

Afbeelding 13: Planontwerp op historische kaart 1811-1832 (Historische weg Broekhuizen linksonder)

Afbeelding 14: Kadasterkaart 1811-1832 (bron: www.watwaswaar.nl)

3.3.3 TOPOGRAFISCHE MILITAIRE KAARTEN EN TOPOGRAFISCHE KAARTEN

Op Topografische Militaire Kaart uit 1850 is ter hoogte van Het Slot een aanlegplaats zichtbaar, waarmee rekening gehouden dient te worden tijdens de graafwerkzaamheden. Op de latere Topografische Militaire Kaart uit 1900 is nauwelijks verandering te zien ten opzichte van de situatie in 1811-1832.

Het plangebied is nog steeds grotendeels onbebouwd en reeds genoemde bebouwing is nog aanwezig.

Op de Topografische Militaire Kaart (bonneblad) 1927 is te zien dat de meander in het westelijke deel van het plangebied wordt afgesneden, oftewel gekanaliseerd.

Afbeelding 15: Topografische Militaire Kaart 1850 (bron: www.watwaswaar.nl)

3.4 CONCLUSIE HISTORIE

Op basis van historisch kaartmateriaal kan worden geconcludeerd dat de Wold Aa van oorsprong een sterk meanderende beek was, die in de afgelopen eeuwen is gekanaliseerd. De ouderdom van voormalige meander (zichtbaar op de geomorfologische kaart als een ondiepe laagte) betreft waarschijnlijk honderden jaren, omdat deze beekloop op historisch kaartmateriaal uit 1811 niet zichtbaar is.

Bij de ingrepen op de locatie van de meander in het oostelijke deel van het plangebied dient rekening te worden gehouden met mogelijk aanwezige archeologische waarden uit de late Middeleeuwen tot Nieuwe Tijd, door de aanwezigheid van huisplaats 'De Weiden'. Bij het ontgraven van de kade ter hoogte van Het Slot dient rekening te worden gehouden met het aantreffen van water gerelateerde resten, zoals de aanlegplaats die wordt weergegeven op de historische kaart van 1850.

4 Archeologie

4.1 INLEIDING

Om een archeologische verwachting voor een gebied op te kunnen stellen, is eerst kennis nodig van de reeds bekende archeologische waarden, en van de verwachting die voor het gebied geldt. In dit hoofdstuk zullen de bekende archeologische waarden en verwachtingen uit verschillende bronnen beschreven worden.

4.2 GEMEENTELIJKE ARCHEOLOGISCHE VERWACHTINGSKAART

Het plangebied ligt vrijwel volledig in een beekdalzone (Afbeelding 17). Hiervoor geldt een middelhoge archeologische verwachting. Behoud in situ is het uitgangspunt, indien dit niet mogelijk is, dient bij bodemingrepen met een oppervlakte groter dan 1.000 m² die tevens dieper reiken van 30 cm, archeologisch onderzoek plaats te vinden in de vorm van Archeologische Begeleiding. Voor de geplande aanleg van kades (ophoging) geldt geen archeologische onderzoeksplicht, vanwege de verstoringsdiepte van maximaal 20 cm -Mv.

De in het oostelijke deel van het plangebied gelegen zandrug beslaat tevens zones met een verwachting op bewoningsresten. Hiervoor geldt ook een middelhoge archeologische verwachting. De vrijstellingsgrenzen zijn gelijk aan die van een beekdalzone.

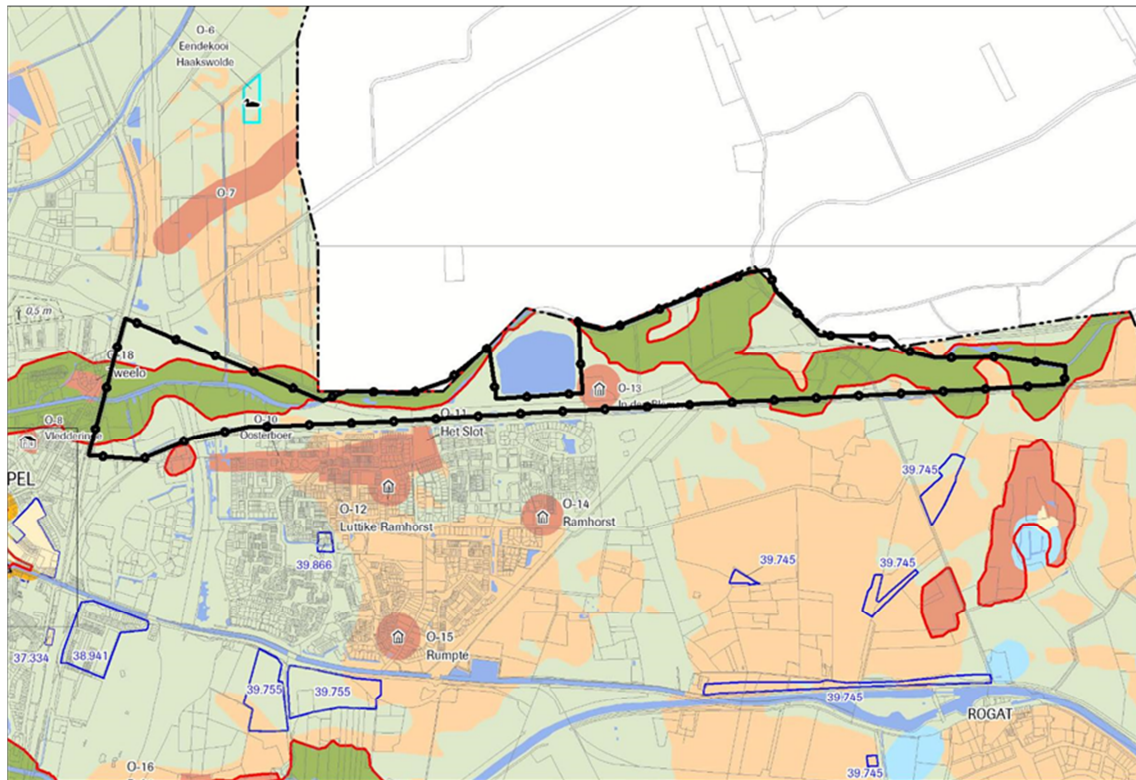
Volgens de gemeentelijke beleidskaart zijn er enkele historische huisplaatsen aan te wijzen. Binnen deze oude bewoningsassen (met 75 meter buffer) geldt een hoge archeologische verwachtingswaarde op het aantreffen van bewoningresten (Nieuwe Tijd). Indien in situ behoud niet mogelijk is, dient bij bodemingrepen met een oppervlakte groter dan 500 m², die tevens dieper reiken dan 30 cm, archeologisch onderzoek plaats te vinden.

- § Binnen het onderzoeksgebied Engelgaarde bevinden zich de volgende oude bewoningsassen:
O-8 - Vledderinge: Woning in de vorm van een stenen huis sinds 1414. Vledderinge wordt in de 15de eeuw als pachterf van de Sint Pieter beschreven en in 1646 op de lijst van havezaten geplaatst. Na diverse eigenaren gekend te hebben, werd het huis aan het eind van de 18de eeuw opnieuw verkocht en in gebruik genomen als zeepziederij van de firma Rechteren; als zodanig staat het op de Franse kaart. Alle opstallen zijn in de jaren '70 gesloopt, waarna er bejaardenwoningen zijn gebouwd. Het is onbekend of funderingsresten bewaard zijn gebleven.
- § O-10 - Oosterboer: mogelijk bebouwingslint langs een weg dat Vledderinge (uit de richting Meppel) verbond met een gebied dat verspreid bebouwd was en bekend stond als Oosterboer.

- § O-11 - Het Slot: Het Slot lag op het land van het erf 'In den Blomen'. Ook deze woning wordt in de acte met pachterven van de Sint Pieter uit het begin van de 15de eeuw genoemd (1442-1443). Het is in diverse handen geweest en in 1834 uiteindelijk afgebroken. Later is een boerderij op de locatie gebouwd, welke 90 jaar later is afgebrand. Het terrein van het slot is uitgespaard in de nieuwe woonwijk Oosterboer. Op het terrein staan nog enkele gebouwen; het is echter onbekend uit welke periode deze dateren.
- § O-13- In den Blomen: het goed 'In den Blomen' (huidige De Bloemen) was in de 15de eeuw een pachterf van de Sint Pieter. De ligging van de woning is op de kaart geplaatst op basis van de gelijknamige veldnaam op de kadastrale minuut van begin 19de eeuw.

4.3 PROVINCIALE ARCHEOLOGISCHE AANDACHTSGEBIEDEN

Het plangebied ligt vrijwel volledig in een beekdal zone, welke behoort tot Provinciaal Belang Archeologie. In geval van voorgenomen bodemingrepen in waarden of verwachtingen aangaande het provinciaal belang dient, via de gemeente, contact te worden opgenomen met de provincie.

Afbeelding 16: Onderzoeksgebied op de gemeentelijke archeologische verwachtingskaart

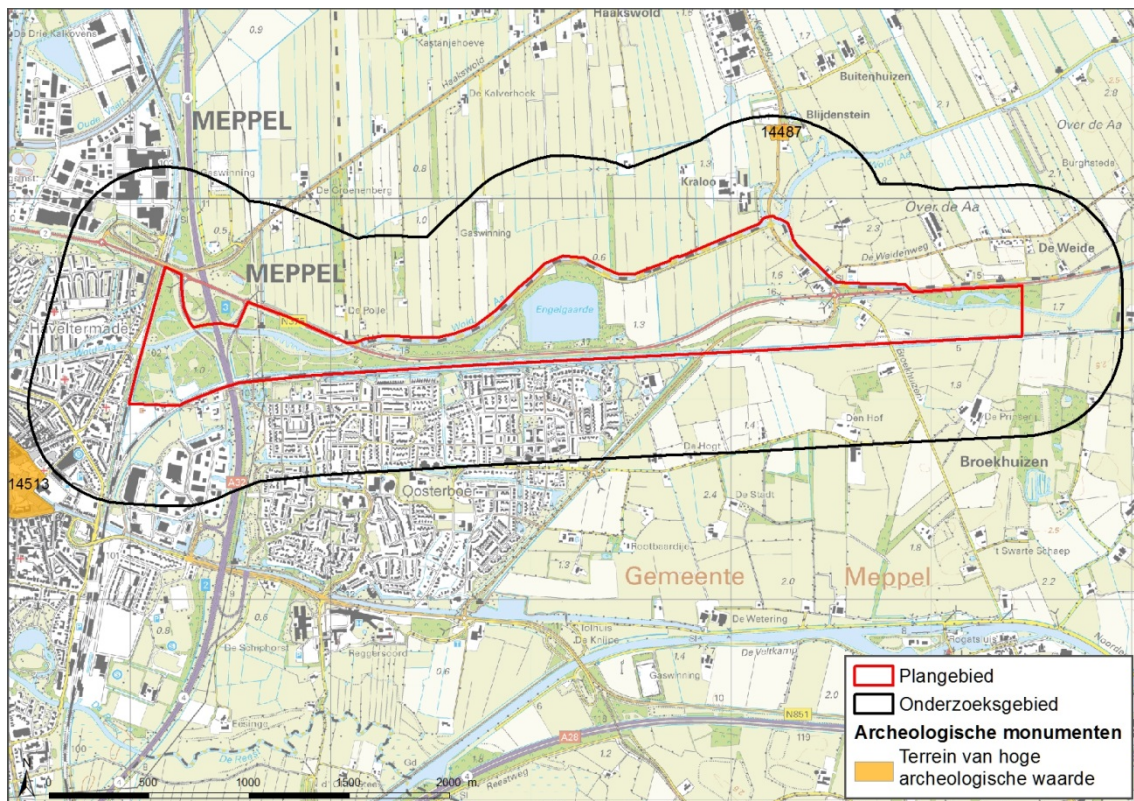

4.4 AMK

De Archeologische Monumenten Kaart (AMK) geeft terreinen weer van archeologische waarde, hoge archeologische waarde, zeer hoge archeologische waarde en beschermde terreinen met zeer hoge archeologische waarde.

Binnen het plangebied bevinden zich geen AMK-terreinen. Binnen het ruimere onderzoeksgebied bevindt zich één AMK-terrein:

- § AMK-terrein 14487: Het betreft terrein Blijdenstein daterend uit de Late Middeleeuwen (1050-1500). Momenteel gesitueerd ten zuiden van Ruinerwold, maar fungeerde in het verleden als de kern van Ruinerwold. Dit is tevens zichtbaar op de Topografische Militaire Kaart van 1853.

Afbeelding 18: Het onderzoeksgebied op de AMK (bron: Archis2)

4.5 ARCHIS 2: VONDSTMELDINGEN EN WAARNEMINGEN

Archeologische vondsten kunnen wanneer ze worden aangetroffen worden aangemeld bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Deze meldingen worden geregistreerd in Archis II als zogenaamde vondstmeldingen. Wanneer een vondstmelding gecontroleerd is, wordt deze opgewaardeerd tot een waarneming.

Er bevinden zich geen vondstmeldingen binnen het plangebied en het ruimere onderzoeksgebied.

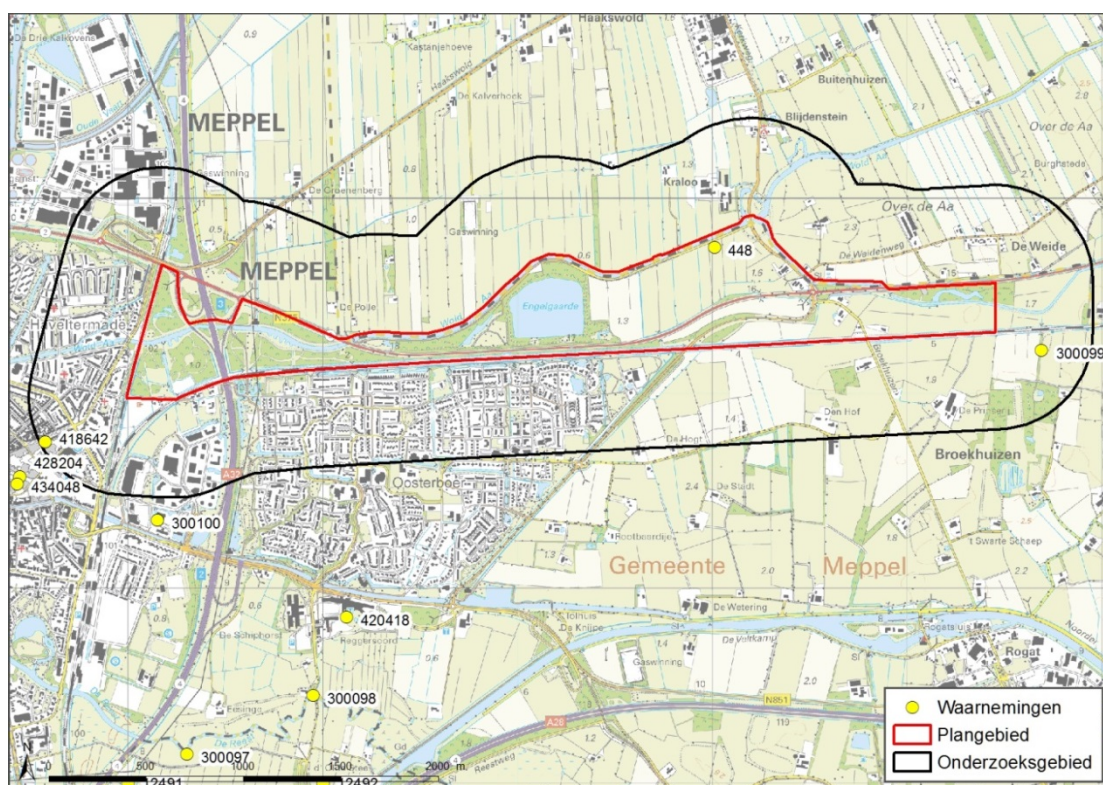

Binnen het plangebied is één waarneming bekend langs het water:

- § Waarneming 448: in 1960 heeft een particulier tijdens graafwerkzaamheden in de voormalige beekloop van de Wold Aa een vuurstenen bijl uit het midden-laet Neolithicum aangetroffen.

Binnen het ruimere onderzoeksgebied zijn twee waarnemingen bekend ten zuiden van het plangebied:

- § Waarneming 418.642: in opdracht van Hopman Interheem Groep bv (nu Synchroon) heeft ADC ArcheoProjecten een Archeologische Begeleiding uitgevoerd ten behoeve van de ontwikkeling van nieuwbouw op de locatie aan de Woldstraat 68 in Meppel (circa 2.000 m²). Tijdens de begeleiding zijn in het intacte dekzandprofiel funderingsresten en erfbegrenzingsen uit de Nieuwe tijd aangetroffen, en daarnaast ook 250 scherven roodbakend geglazuurd aardewerk (Late Middeleeuwen - Nieuwe Tijd). In dit gebied komen dergelijke resten regelmatig voor en geven aan dat hier in deze periode bewoning is geweest aan de rand van het oude centrum.
- § Waarneming 300.099: ten oosten van het plangebied heeft een particulier met een metaaldetector één zilveren reaal aangetroffen uit de Nieuwe Tijd A (1500-1650).

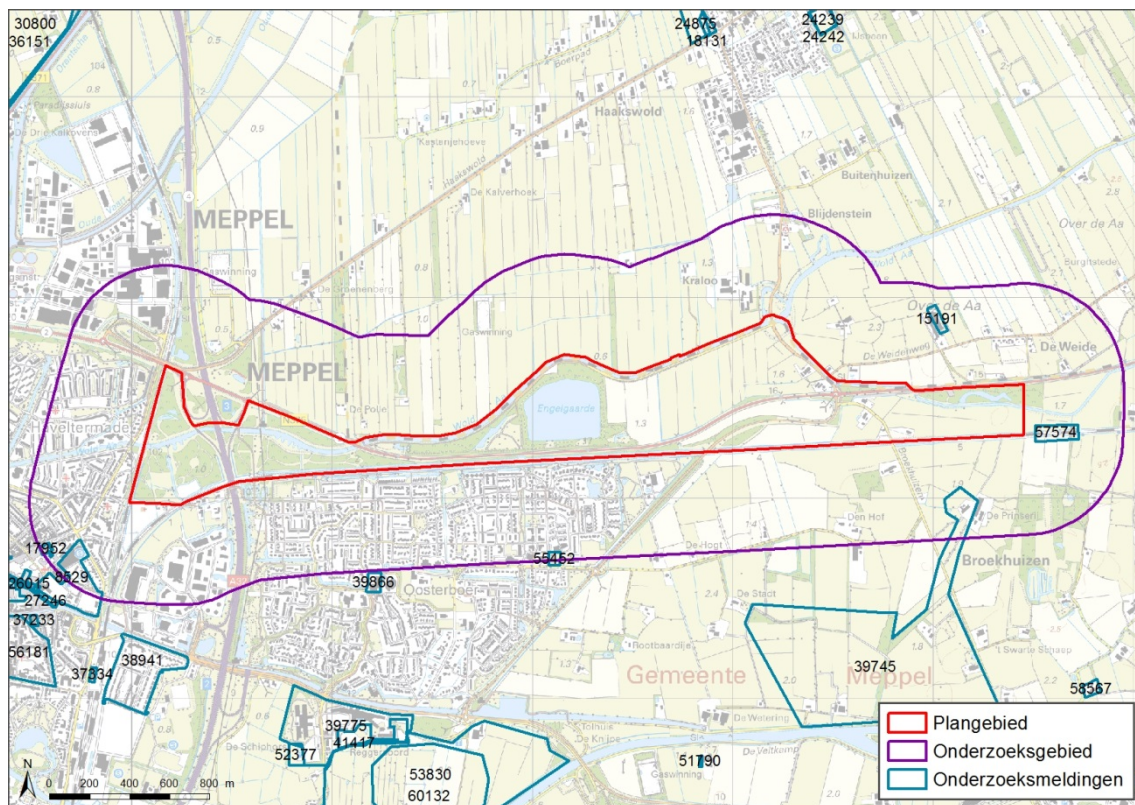
Afbeelding 19: Archis 2: Vondstmeldingen en waarnemingen (bron: Archis 2)

4.6 EERDER UITGEVOERD ONDERZOEK

Binnen het plangebied zijn nog geen archeologische onderzoeken uitgevoerd.

Binnen het ruimere onderzoeksgebied zijn wel archeologische onderzoeken verricht:

- § Ten noordoosten van het plangebied is door De Steekproef (2005) een inventariserend booronderzoek uitgevoerd (onderzoeksmelding 15.191) naar aanleiding van geplande nieuwbouw. De bodem in het plangebied is in grote mate verstoord en derhalve is het podzol-profiel niet meer intact. Tijdens het booronderzoek is het opgeboorde sediment gezeefd met 4 mm zeef, hierbij zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen.
- § Onderzoeksmelding 57.574 betreft een bureauonderzoek (Archeologisch Onderzoek Leiden BV, 2013) naar aanleiding van de aanleg van twee faunatunnels onder het spoor.
- § Ten zuiden van het plangebied Engelgaarde is door ArGeoBoor (Rapport 1209, 2013) een inventariserend booronderzoek (Onderzoeksmelding 55.452) verricht naar aanleiding van geplande bouwwerkzaamheden. ArGeoBoor stelde vast dat de bodem op deze locatie tot in de C-horizont is verstoord. Er wordt geen vervolgonderzoek aanbevolen. De oude boerderij de Ramhorst, ten oosten van het plangebied ligt in een zone waar het maaiveld 0,5 meter hoger ligt dan omliggende percelen (esdek). Eventuele oudere bebouwing wordt naar verwachting enkel op deze hoogte aangetroffen en niet in het lager gelegen plangebied.
- § Ten zuidwesten van het plangebied Engelgaarde heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau (2004) een inventariserend booronderzoek uitgevoerd (onderzoeksmelding 8.529). Op grond van het ontbreken van aanwijzingen voor de aanwezigheid van intacte archeologische resten in situ werd ten aanzien van het desbetreffende plangebied geen vervolgonderzoek aanbevolen. Een groot deel van de boringen, met name in het deel vanaf de Dirk Jacobsstraat naar het noorden, tonen een natuurlijke ondergrond van dekzand op 2 meter -mv of dieper, zonder podzolprofiel, afgedekt door een laag veen met een dikte van 1 meter of meer. In het zuidelijke deel van het plangebied ligt het dekzand doorgaans hoger. In twee boringen zijn intacte podzolprofielen aangetroffen, deze liggen vermoedelijk op de oostflank van een dekzandopduiking in de westelijke punt van het plangebied.
- § Ten zuiden van het plangebied Engelgaarde is door ADC ArcheoProjecten (2011) een bureauonderzoek uitgevoerd (onderzoeksmelding 39.745). Het advies is om op de terreinen waar de bodem zal worden verstoord door het planten van nieuwe bomen, een inventariserend veldonderzoek uit te voeren door middel van een verkennend booronderzoek, om de mate van intactheid van de bodem vast te stellen.
- § Ten westen van het plangebied Engelgaarde heeft een Archeologische Begeleiding plaatsgevonden (ADC Archeoprojecten, 2007), waarbij (funderings)resten van een termijnhuis/gasthuis uit de Middeleeuwen zijn aangetroffen (Onderzoeksmelding 17952 / 22,935).

Afbeelding 20: Onderzoeksmeldingen in Archis 2 (bron: Archis 2)

4.7 CONCLUSIE ARCHEOLOGIE

In het beekdal van de Wold Aa zijn geen archeologische vondstmeldingen bekend. Echter zijn er in het plangebied wel waarnemingen bekend (Neolithicum en Nieuwe Tijd). In het ruimere onderzoeksgebied is één AMK-terreinen aanwezig, namelijk de kerk gesitueerd in de voormalige dorpskern van Ruinerwold, Blijdenstein genaamd. Binnen de oude bewoningsassen van huisplaats In den Blomen en Het Slot geldt een hoge archeologische verwachtingswaarde op het aantreffen van bewoningresten (Nieuwe Tijd).

Het plangebied ligt op de archeologische beleidskaart van de Gemeente Meppel vrijwel volledig in een beekdalzone. Hiervoor geldt een middelhoge archeologische verwachting.

Behoud in situ is het uitgangspunt, indien dit niet mogelijk is, dient bij bodemingrepen met een oppervlakte groter dan 1.000 m² die tevens dieper reiken van 30 cm, archeologisch onderzoek plaats te vinden in de vorm van Archeologische Begeleiding. Voor de geplande aanleg van kades (ophoging) geldt geen archeologische onderzoeksplicht, vanwege de verstoringsdiepte van maximaal 15-20 cm -Mv. Het oostelijke deel van het plangebied beslaat tevens zandruggen met een middelhoge verwachting op bewoningsresten (Neolithicum – Nieuwe Tijd). Hiervoor gelden dezelfde vrijstellingsgrenzen als voor een bovengenoemde beekdalverwachting. Voor de overgang van een dekzandrug naar het lagere beekdal dient rekening te worden gehouden met de aanwezigheid van archeologische waarden in de vorm van watergerelateerde activiteiten, zoals voordren of bruggen, depotvondsten, en dumpplaatsen van nederzettingenafval.

5

Interpretatie boringen

5.1 INLEIDING

In het plangebied is geotechnisch en milieukundig onderzoek gedaan door middel van booronderzoek. Het geotechnisch onderzoek is uitgevoerd door Inpijn-Blokpoel ingenieursbureau en ARCADIS (Heerebeek, 2014). Het milieukundig onderzoek is uitgevoerd door ARCADIS (Klein Koerkamp, 2013; Klein Koerkamp, 2014). In dit rapport zullen enkel de bodemgegevens gebruikt worden die relevant zijn voor de archeologische interpretatieslag. Voor overige informatie omtrent genoemd booronderzoek verwijzen wij naar de betreffende rapportages.

5.2 WERKWIJZE

Voor de archeologische interpretatie is met name van belang of de bodem intact is. Indien er aanwijzingen zijn voor bodemverstoring, dan worden deze beschreven. Daarnaast toont het booronderzoek of de in het bureauonderzoek vastgestelde bodemgegevens in overeenstemming zijn met de werkelijkheid. Het booronderzoek is niet uitputtend, maar geeft voldoende informatie om een uitspraak te kunnen doen over de intactheid van de bodem en de aanwezige bodemprofielen ten opzichte van de mogelijk aanwezige archeologische waarden. Voor een overzicht van de boorpunten verwijzen wij naar de overzichtskaart waar de boorpunten geprojecteerd zijn op de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Meppel (zie bijlage 2). De boorstaten zijn opgenomen in bijlage 3.

5.3 GEOTECHNISCHE BORINGEN

Op de overzichtskaart is het geotechnisch onderzoek aangegeven in de legenda met verschillende boorpunten. Het betreft oa. handboringen, sonderingen en overige boringen. De hier gebruikte boringen zijn handmatig geplaatst, deels met een zuigerboor en gemiddeld tot ca 3 m –Mv doorgezet. De boringen HB33, HB34, HB47, HB48, HB49, HB50, HB51 (noordwesten van het plangebied) geven een beeld dat overeenkomt met de bodemkaart, in het noorden de meer zandige beekeerdgrond, die richting het zuiden overgaat in meer veengronden met veen in de bodem. Dit geldt ook voor de boringen B9-B14 waarin een bovenin zandig profiel onderin overgaat in veen. Hierbij moet opgemerkt worden dat het oorspronkelijke maaiveld pas op ca 1,50 m –Mv wordt waargenomen. Dit betekent dat het bovenste deel van de bodem in dit deel van het plangebied verstoord is. De boringen HB36 – HB40 (zuidoosten van het plangebied) tonen een profiel dat geheel bestaat uit zand. Gezien de bodemkaart die hier meer veengronden verwacht en de nabij gelegen spoorlijn, kan het zijn dat een deel van deze profielen bestaat uit opgebracht zand. Hetzelfde beeld komt naar voren bij boringen HB24, HB25, HB29, HB30, HB31, HB32 en HB43 - HB46. Hoewel hier, vooral iets meer naar het westen, af en toe wel een veenlaag is waargenomen in het profiel.

5.4 MILIEUKUNDIGE BORINGEN

Op de overzichtskaart zijn de milieukundige boringen aangegeven met twee soorten boorpunten waar '(mk)' achter genoteerd is. De boringen die in dit rapport gebruikt zijn, zijn met een edelmanboor geplaatst tot ca 2,0 m –Mv. In de boringen B01-B03 (mk) zien we het verwachte profiel, met onder de bouwvoor een dik veenpakket. Interessant is dat in boringen B04-B07 (mk) een oude sloot wordt waargenomen vanaf ca 0,9 m –Mv. Dit zou zeer goed beide zijden van de oude meander kunnen zijn in het noordwesten van het plangebied, die we hier ook terug zien op de historische kaarten. In deze zone is een verhoogd risico op het aantreffen van water gerelateerde archeologie.

In boring B08-B11(mk) en T13-T15 (mk) zien we het veenpakket weer terug, echter hier is het profiel variërend van ca 0,6 m –Mv tot ca 1,5 m –Mv verstoord.

Iets meer naar het noorden wordt de bodem weer zandiger maar hier bevindt het oorspronkelijke profiel zich pas op ca 1,50 m –Mv (boring (B13 (mk) en B14 (mk))). De verstoringen hebben hoogstwaarschijnlijk te maken met de aanleg van de plas Engelgaarde.

Ter hoogte van de boringen B15-B21 (mk) zien we een profiel dat overeenkomt met de bodemkaart. Vanaf ca 60 –Mv begint het oorspronkelijk profiel met veen en daaronder rond ca 1,50 –Mv gaat de veenlaag weer over in sterk humeus zand met veenbrokken. Interessant is de meander die nu nog deels aanwezig is en zichtbaar op de luchtfoto (afbeelding 21). Deze bevindt zich direct ten noorden van de geplaatste boringen, waarin de drassige omstandigheden zich duidelijk tonen. In boringen B17(mk) en B18 (mk) wordt daarnaast gesproken over poreuze steenbimenging. Dit is opvallend, vanwege de historische huisplaats 'De Weide' die zich direct ten westen van de geplaatste boringen en de meander heeft bevonden. Het zou goed kunnen dat resten van het erf in de meander terecht zijn gekomen. Gezien de geplande werkzaamheden hier, het uitgraven van de historische meander. Is dit een locatie met een verhoogd risico op het aantreffen van archeologische resten.

De boringen ten oosten van de plas Engelgaarde (T21-T30 (mk)) tonen een geheel zandig profiel, wat niet erg overeenkomst met de verwachting op basis van de bodem gegevens. Naar het noorden toe zien we vanaf ca 1,1 m –Mv variërend tot 1,4 m –Mv het veenpakket terug (T24 (mk), T19(mk)).

Afbeelding 21. Detail plangebied op de luchtfoto

5.5 CONCLUSIES

Op een heel aantal plaatsen binnen het plangebied zien we de verwachte bodem terug. Het is een gebied dat grotendeel valt binnen een beekzone met veen. Hier is een middelhoge archeologische verwachting aan toegekend. Voor de overgang van een dekzandrug naar het lagere beekdal dient rekening te worden gehouden met de aanwezigheid van archeologische waarden in de vorm van water gerelateerde activiteiten, zoals voorden of bruggen, depotvondsten, en dumpplaatsen van nederzettingsafval. Echter op een aantal plaatsen in het plangebied zien we de sporen van ingrepen terug die de bodem tot op verschillende dieptes heeft verstoord. De aanleg van de plas de Engelgaarde, maar ook de spoorlijn in het zuiden van het plangebied.

Concluderend zijn er twee terreinen waar op grond van de analyse van de boringen, de archeologische verwachtingskaart en de geplande ingrepen rekening gehouden moet worden met een verhoogd risico op archeologische resten. Dit is de opnieuw uit te graven meander in het noordwesten van het plangebied inclusief de duikers en de poel ten zuiden hiervan. Zie afbeelding 22. De historische kaart geeft hier een vertekend beeld, de oorspronkelijke coördinaten zijn niet meer geheel terug te projecten, vandaar dat het lijkt alsof de historische meander hier buiten het plangebied valt. Dit is echter niet het geval.

Afbeelding 22. Detail van bijlage 1, risicozone noordwesten van het plangebied.

De andere zone binnen dit plangebied waar een verhoogd risico bestaat op het aantreffen van archeologische resten is nabij huisplaats de Weide in het zuidoosten van het plangebied. Het betreft de werkzaamheden voor het uitgraven van de daar gelegen meander en de overige werkzaamheden zoals in afbeelding 23 in donkerblauw weergegeven.

Afbeelding 23. Detail van bijlage 1, risicozone zuidoosten van het plangebied.

6

Conclusies en aanbevelingen

6.1 CONCLUSIES EN VERWACHTINGSMODEL

Uit dit bureauonderzoek blijkt dat er tijdens de uitvoering van de voorgenomen ontwikkelingen mogelijk archeologische waarden worden verstoord. Binnen het plangebied bevinden zich geen archeologische vondstmeldingen of archeologische monumenten (AMK-terreinen). Wel is er één waarneming bekend, namelijk de vondst van een Neolithische vuurstenen bijl in de oude beekloop van de Wold Aa.

Volgens de gemeentelijke archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart geldt er binnen het plangebied hoofdzakelijk een middelhoge archeologische verwachting. Deze middelhoge archeologische verwachting is niet zo zeer gestoeld op de bekende archeologische waarden binnen het plangebied, maar op de specifieke bodemopbouw ter plaatse en de veronderstelde gaafheid hiervan. In het beekdal worden geen nederzettingen verwacht, maar geldt wel een specifieke verwachting op het aantreffen van bijzondere vondstcomplexen zoals prehistorische deposities (zoals de eerder aangetroffen vuursteen bijl), houten constructies (zoals bruggen en vlonders) en afvalplaatsen. De trefkans is zeer laag, maar bij een treffer is de conservering meestal zeer goed. De in de zuidoosthoek van het plangebied gelegen overgang van dekzandrug naar het lagere beekdal is een belangrijke zone waar rekening gehouden dient te worden met de aanwezigheid van archeologische waarden in de vorm van bewoningsresten (Neolithicum – Nieuwe Tijd).

Door analyse van historisch kaartmateriaal, is inzicht verkregen in de historische beekloop. Zo kan worden geconcludeerd dat de Wold Aa van oorsprong een sterk meanderende beek was, die in de afgelopen eeuwen is gekanaliseerd. De voor KRW-doelstellingen aangewezen meanders werden afgesneden van de huidige watergang en raakten in onbruik. Ten zuiden van de beek de Wold Aa is een blokverkaveling te zien die duidt op een ontginning van voor 1811-1832. Meppel groeide uit van een kleine nederzetting tot een grote stad dankzij de veenontginningen rond de stad vanaf de 15de eeuw. Ten noorden van de beek is een strookverkaveling te zien die duidt op een latere systematisch, centraal georganiseerde ontginning welke vanaf de 17de eeuw plaatsvond. Bij deze ontginning deed de Wold Aa vermoedelijk dienst als ontginningsas. Hoewel de bewoning in het gebied gering was, bevonden zich in het plangebied toch enkele historische huisplaatsen, waaronder De Bloemen, De Weide, 't Loo en Het Slot. Naast archeologische resten die verband houden met deze bewoning, kunnen tevens resten van landinrichting zoals oude wegen, voorden en houtwallen worden aangetroffen.

Op grond van de analyse van de boringen, de archeologische verwachtingskaart en de geplande ingrepen zijn er twee zones in het plangebied waar rekening gehouden moet worden met een verhoogd risico op archeologische resten. Dit is de opnieuw uit te graven meander in het noordwesten van het plangebied inclusief de duikers en de poel ten zuiden hiervan en de zone in het zuidoosten van het plangebied nabij historisch huisplaats de Weide

6.2 ADVIES

Conform het gemeentelijk beleid, wordt archeologisch vervolgonderzoek noodzakelijk geacht bij een bodemverstoring van 1.000 m², dieper dan 30 cm –Mv.

Op basis van een minimale verstoringsdiepte hoeft er geen vervolgonderzoek te worden verricht voor de waterberging, het vervangen van bestaande duikers, het ontgraven van de bestaande kades en de aanleg van nieuwe kades. Daarnaast wordt archeologisch vervolgonderzoek niet noodzakelijk geacht voor het plaatsen van de twee nieuwe duikers, omdat de oppervlakte van de verstoring dermate klein is. Dit geldt tevens voor het grondwerk dat zal worden verricht voor het plaatsen van de bruggen.

Voor het creëren van een natuurvriendelijke oever tussen kruising Wold Aa/N375 en plas Engelgaarde zal het bestaande talud van de beek worden verflauwd, waarbij een verstoring in de oorspronkelijke beekdalbodem plaatsvindt. Op historisch kaartmateriaal uit 1811 is te zien dat de oude beekloop van de Wold Aa bij de geplande ingrepen een aantal keer zal worden doorsneden. Op Topografische Militaire Kaart uit 1850 ter hoogte van Het Slot een aanlegplaats zichtbaar, waarmee rekening dient gehouden te worden tijdens de graafwerkzaamheden. Hiervoor wordt archeologische begeleiding geadviseerd.

Bij de overige werkzaamheden dient tijdens de graafwerkzaamheden rekening te worden gehouden met mogelijke aanwezige archeologische bewoningsresten uit het Neolithicum - Nieuwe Tijd. Geadviseerd wordt om naast bovengenoemde zone ten noorden van Het Slot, op grond van de analyse van de boringen twee zones archeologisch te begeleiden. Het betreft het uitgraven van de meander in het noordoosten van het plangebied alsmede de aanleg van de poel. Daarnaast het uitgraven van de meander nabij historisch huist ter Weide, alsmede de werkzaamheden ten westen hiervan.

Verder adviseert ARCADIS een werkprotocol op te laten stellen en in een startoverleg voorafgaand aan de uitvoer, het risico op het aantreffen van archeologische resten helder inzichtelijk te maken voor de betreffende uitvoerende partij.

De uitvoer van de archeologische begeleiding dient uitwerkt te worden in een Programma van Eisen. Daarnaast maken wij u erop attent dat bovenstaand advies niet uitsluit dat er bij graafwerkzaamheden (niet voorspelbare) toevallsvondsten kunnen worden aangetroffen, zoals bedoeld in paragraaf 7, artikel 53 van de Monumentenwet. In dat geval moet hiervan melding worden gedaan bij het Bevoegd Gezag.

Dit advies dient door de initiatiefnemer te worden voorgelegd aan het Bevoegd Gezag, in dit geval de Gemeente Meppel. Het Bevoegd Gezag zal het advies beoordelen en een “Besluit tot vervolgonderzoek” nemen. Het Bevoegd Gezag kan van het advies afwijken.

Tabel 5: Overzicht aanbevelingen Archeologisch Vervolgonderzoek, voor geplande ingrepen zie ook § 1.4

Geplande ingrepen	Archeologische verwachting	Diepte geplande bodemverstoring	Opmerking bodemverstoring (o.b.v. BO)	Vervolgonderzoek
4. Meebewegende en gestuurde waterberging	Hoog / middelhoog (beekdal)	Geen		Geen
5. Ontgraven nieuwe watergang (Broekhuizen)	Hoog / middelhoog (beekdal) + Laag (natte laagte) binnen provinciaal belang	150-280 cm –Mv	- Breedte 12 m - Doorsnijdt oude beekloop Wold Aa en historische weg	Archeologische begeleiding
6. Aanleg van poel (west)	Hoog / middelhoog (beekdal) binnen provinciaal belang	140 cm –Mv	Diameter 60 m	Archeologische begeleiding
7. Ontgraven bestaande kade tussen Wold Aa/N375 en plas Engelgaarde	Hoog / middelhoog (beekdal) binnen provinciaal belang	Max. 70 cm -Mv	- Doorsnijdt oude beekloop Wold Aa - Aanlegplaats 'Het Slot'	Archeologische begeleiding
8. Ontgraven bestaande kades te • Meppel - A32 • A32 - Wold Aa/N375	Hoog / middelhoog (beekdal)	Max. 20 cm -Mv	Bestaande kade	Geen
9. Aanleg nieuwe kades	Hoog / middelhoog (beekdal) + Laag (natte laagte)	Max. 15-20 cm -Mv	Ophoging	Geen
10. Meander in west	Hoog / middelhoog (beekdal) binnen provinciaal belang	- Max. 50 cm dieper dan huidige bodem - Aansluiten 1 m -Mv		Archeologische begeleiding
11. Meander ten westen van plas Engelgaarde ten noorden van 'Het Slot'	Hoog / middelhoog (beekdal) + Laag (natte laagte) binnen provinciaal belang	- Max. 50 cm dieper dan huidige bodem - Aansluiten 2,4 m -Mv	Breedte 20-35 m	Archeologische begeleiding
12. Meander in oost	Hoog / middelhoog (beekdal/dekzand) binnen provinciaal belang	- Max. 50 cm dieper dan huidige bodem -Aansluiten 2,4 m – Mv	- Breedte 15 m - Ontgraving het historische erf 'De Weide'	Archeologische begeleiding
13. Vervangen bestaande duikers/constructies	Hoog / middelhoog (beekdal)	Max. 20 cm –Mv	Bestaande sloten	Geen
14. Plaatsen nieuwe duikers (west)	Hoog / middelhoog (beekdal) + Laag (natte laagte)	150- 220 cm –Mv,	Zeer klein ($\pm 0,3 \text{ m}^2$)	Geen
15. Plaatsen van bruggen	Hoog / middelhoog (beekdal)	Pijlers enkele meters diep	Zeer klein ($\pm 0,2 \text{ m}^2$)	Geen

Bronnen

- § Actueel Hoogtebestand van Nederland (AHN).
- § Archeologische Monumenten Kaart (AMK).
- § Archeologisch Informatiesysteem Archis2; Rijksdienst voor het Culturele Erfgoed (RCE).
- § Archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart Gemeente Meppel, 2010. Heritage rapport H037, kaartbijlage 2.
- § Bakker, H. de & Schelling, H., 1966. Systeem van bodemclassificatie voor Nederland. Wageningen: Pudoc.
- § Bos, J. & Brood, P., 2004. Een tocht langs Drentse Havezaten. Leeuwarden: Uitgeverij Noordboek.
- § Bodemkaart Nederland (1:50:000); Alterra.
- § Bijlagen Archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart Gemeente Meppel (Heritage rapport H037, 2010). Catalogus terreinen AMK, waarnemingen, historische terreinen en AMK.
- § Cultuurhistorische Inventarisatie en Waardenstelling binnenstad en centrumschil Meppel, 2013. Flexus AWC, vastgesteld door de gemeenteraad op 24 april 2014.
- § Encyclopedie van Drenthe, 2003. Assen: Uitgeverij Van Gorcum (Volume 4) p. 793.
- § Geomorfologische Kaart (1:50:000); Alterra.
- § Heerepijn, 2014. Geotechnisch onderzoek Engelgaarde te Meppel. Inpijn-Blokpoel Ingenieursbureau.
- § Kadasterkaart 1811-1832 (watwaswaar.nl).
- § Klein Koerkamp, W., 2014. Milieukundig onderzoek Engelgaarde, Waterschap Reest & Wieden, ARCADIS.
- § Klein Koerkamp, W., 2013. Vooronderzoek NEN 5717, Waterberging Engelgaarde, Waterschap Reest & Wieden, ARCADIS.

Bijlage 1

Kadasterkaart 1811-1832 A0 formaat

Colofon

ARCADIS ARCHEOLOGISCH RAPPORT 16: BUREAUONDERZOEK ENGELGAARDE (GEMEENTE MEPPEL)

OPDRACHTGEVER:

WATERSCHAP REEST EN WIEDEN

STATUS:

Concept

AUTEUR:

drs. D.G. Bedeaux
Timo Vanderhoeven

GECONTROLEERD DOOR:

drs. D.G. Bedeaux

VRIJGEGEVEN DOOR:

drs. D.G. Bedeaux

19 november 2014
077978842:A.9

ARCADIS NEDERLAND BV
Het Rietveld 59a
Postbus 673
7300 AR Apeldoorn
Tel 055 5815 999
Fax 055 5815 599
www.arcadis.nl
Handelsregister 09036504

©ARCADIS. Alle rechten voorbehouden. Behoudens uitzonderingen door de wet gesteld, mag zonder schriftelijke toestemming van de rechthebbenden niets uit dit document worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, digitale reproductie of anderszins.